

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ ԾԴ.

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՓԵՏՐՈՒԱՐ 2, 1901

ԹԻԻ 5

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

	Երեւ
Անձնաս Անցնիլ Կեանքէն	37
Իմաստուն Պատասխան Մը	37
Տալ Եւ Առնել	37
Արտաքին Եւ Ներքին Պետքեր Եկեղեցւոյ	37
Հորաքոյր Պէտքի Աղօթածողութիւն	39
Կրօնական Կարգեր Գաղղոյ Մէջ	39
Նամակներ Բանալու Վրայ	40
Գերմանիոյ Դպրոցական Պարտեզները	40
Այլապէս	40
Համառօտ Կենսագրութիւն Վերապատուելի	
Մ. Գ. Շմաւոնեանի	41
Եկեղեցի Երթալ Կը Բրկէ ՉՄարդ	43
Սրբազան Ժողովներ	44
Հրապարակ Ընէ Տունը	44
Գողգոթա	43
Հանդէս Նոր Դարու Առթիւ	46
Աւետարանին Ազդեցութիւնը	46
Ազգեր	47
Հանդէս Քաղաքական	48
Դրամական	48

ԱՒԵՏԱԲԵՐ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ. Կը հրատարակուի ամէն շաբաթ օր:

Տարեկան գինն է մայրաքաղաքիս Եւ գաւառներու համար կանխիկ 30 դրամ. արծաթ, օտար երկիրներու համար 4 1/2 տոլար, կամ 6 շիլինգ, կամ 7 3/4 Ֆրանք: Մէկ քերթի գինն է 30 փարս: Ամսաքերթին տարեկան գինն է 6 դրամ. ամէն տեղւոյ համար Թղթատարի ծախսը խմբագրութեան վրայ է:

Խմբագրութեան վերաբերեալ նամակներ պարտին ուղղուիլ առ Տր. Հ. Ս. ՊԱՐՆԸՄ, իսկ բաժանորդագրութեան վերաբերեալներն՝ առ Տր. Ռ. Ք. ԿՐԻՆ, Ամբրիգան խան, Կ. պոլիս:

Ամբրիկայի Միտինարաց Ընկերութեան Կազմակերպ

Ռ. Ք. ԿՐԻՆ, ՄԵՏՈՒՍԵՐ

Հ. Ս. ՊԱՐՆԸՄ, ՏԵՐԵՆ-ԽՊԲԱԳԻՐ

ԱՆՎՆԱՍ ԱՆՑՆԻԼ ԿԵԱՆՔԷՆ

Ահա Սրբաբնարդոսի մէկ իմաստուն խօսքը. «Ինծիմէ զատ ոչ մէկ բան կարող է ինծի վնաս հասցնել: Վնասը զոր ես կը կրեմ՝ ինծի հետ կը տանիմ, և երբեք չեմ տառապիր իրապէս բայց եթէ իմ յանցանքովս:» Աշխարհի վրայ զօրութիւն մը չկայ որ կարենայ իրապէս վնասել մեզի: Փորձութիւնը կրնայ մեզի վնասել, երբ կը թողունք որ մեր սրտին մէջ մուտ գտնէ: Մենք չենք կարող խոյս տալ կեանքի յարակից դժնդակութիւններէն, որպիսի են մարմնական տկարութիւններ, տաժանելի աշխատութիւն, ձախողում, նեղութիւն կամ անձկութիւն: Բայց կրնանք այնպէս ճակատիլ անոնց որ փոխանակ մեր կեանքին վնասելու՝ շնորհաց միջոցներ ըլլան

մեզի: Թշնամի մը կրնայ մեզ անգթօրէն անիրաւել, բայց եթէ մենք մեր սիրտը սիրով լեցուն պահենք, հեազհետէ չբարկանանք և վրէժխնդիր չըլլանք և ատելութիւն չտածենք, անոր այն անիրաւութիւնը մեզի վնասեր:

Մենք մեր վրայ կը կրենք բոլոր այն միջոցները որոնք երբեք կրնան մեզի վնաս բերել: Եթէ դուռը բանաւք փորձուի՞րք ան ճիշդ, չարիքն անմիջապէս ներս կը մտնէ: Եթէ ձախողութիւն կրելու, նեղութիւն կրելու միջոցին դռնանանք, կը վնասուինք, բայց ոչ մեր կրածէն, այլ՝ մեր դռնանալէն: Եթէ ներող ոգի մը չենք կրեր, ուրիշներու տմարդութիւնները տգեղ վերքեր թողած են մեր հոգիին վրայ: Բայց այդ վնասին պատճառն անոնց տմարդութիւնները չէին, այլ զանոնք կրելու մեր ծուռ կերպն էր: Կեանքի մեծ խնդիրն է ուրեմն ամէն պայքարներէ, ամէն տրամուլթիւններէ, կեանքի ամէն տեսակ փորձառութիւններէ անցնիլ և միանգամայն մաքուր, անոյշ, սիրող և խաղաղ պահել սիրտը: Ուրեմն աշխարհի բոլոր ոյժերուն մէջ չկայ բան մը որ կարողութիւն ունենայ մեզի վնասելու:

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ՊԱՍՏԱՍԽԱՆ ՄԸ

Երիտասարդ մը, որու ուզուեցաւ տալ անհաւատական հրատարակութիւններու ծրար մը, հետեւեալ սքանչելի պատասխանը տուաւ, կ'ըսուի. «Եթէ լեռան վրայի ֆարոգէն, Անառակ Որդիին առակէն և Բարի Սամարացիին առակէն աւելի լաւ բան մը ունիք, կամ եթէ Տասնաբանեայէն աւելի աղէկ բարոյական կանոնադրութիւն մը, կամ Իֆ սաղմոսէն աւելի սփոփիչ ու գեղեցիկ բան մը ունիք, կամ ընդհանուր խօսքով ունէք բան որ Նոր Կտակարանէն աւելի լոյս սփռէ ապագային վրայ և ինծի յայտնէ՝ աւելի ողորմած ու բարի Հայր մը, հաճեցէք զայն զրկել, կ'աղաչեմ»:

ՏԱԼ ԵՒ ԱՌՆԵԼ

Տարօրինակ երեցող ճշմարտութիւններէն մին է թէ տուողը կ'առնէ: Յաջողութեան ճամբան է տալ: Աշխարհ իր ամենէն ճոխ գանձերն անոնց կը պարգևէ, որոնք ամենէն աւելի շուայլորէն կուտան իրենց կեանքը: Այսօր հաղարա-

ւոր սիրտեր սովալուկ կը տառապին լոկ իրենց կծծի ըլլալուն պատճառով: Անոնք մեկուսացած են ընկերութենէն, և իրենց մեկուսացմամբ նիհարցած ու թշուառացած են: Գէր և յաջող անձնայն է որ առատաձեռնօրէն ինքզինք կը նուիրէ իրրեւ սնունդ և ոյժ ամէն կարօտեալ մարդու: Սնձը և անոր լաւագոյն կարողութիւններն անխնայ և անընդհատ նուիրելու գաղտնիքին չափ մեծ գաղտնիք չկայ:

Կեանքի խորագոյն ուրախութեան համառոնդներն անոնք չեն որ կը ջանան առնել, իւրացնել աշխարհի լաւագոյն բարեքները և այդպէս յագեցնալ, այլ անոնք՝ որ առատաձեռնօրէն իրենքզինքն աշխարհի կարօտութիւններուն կը նուիրեն կարեկցութեամբ և սպասարկութեամբ:

Երիտասարդներ և երիտասարդուհիներ մեծագոյն յաջողութիւն ինչպէս պիտի ստանան: Պարզապէս իրենքզինքն նուիրելով աշխարհի նիւթական, բարոյական և հոգեւոր ամենօրեայ կարօտութիւններուն: Կեանքի մեծութիւն, նկարագրի գեղեցկութիւն, պատուաւորներու պատիւ և հանրային սէր՝ բաժինը պիտի ըլլան այն երիտասարդին, որ անչահախնդրաբար կ'աշխատի մարդոց ծառայել գիշեր և ցերեկ: Խոնարհ և բարձր, աննշան և մեծ միջոցներով ձեր լաւագոյն տաղանդները նուիրեցէք բոլոր աղքատներուն որոնց կրնաք սատարել ունէ կերպով, և վարձքն ստոյգ պիտի ըլլայ թէ՛ ներկայիս, թէ՛ հանդերձեալին մէջ:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԵՒ ՆԵՐՔԻՆ ՊԵՏՔԵՐ

ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

[Խմբագրական]

Երբ մէկը գործի մը կը ձեռնարկէ, եթէ խոհեմ մարդ է, կը մտածէ թէ ինչ բաներ անհրաժեշտ են իր նպատակին գործադրութեան համար, եւ փոյթ կը տանի որ ամէնքը պատրաստ ըլլան: Եթէ իր նպատակն է տուն շինել, կը գտնենք թերեւս թէ, որմնագիր կամ հիւս մը դեռ չկանչած, հաւաքած է մեծաքանակ աղիւս, շաղախ, փայտ, տախտակ եւ ուրիշ անհրաժեշտ: Այս բաները կրնանք արտաքին պէտքեր անուանել: Եւ եթէ մէկը ամէն ուրիշ բան պատրաստէ, բայց մոռնայ շաղախին կիրը, այդ կը ցուցնէ թէ ձեռնհաս հոգատար մը չէ: Սակայն երբ

այս բոլոր բաները պատրաստ են եւ տան չինութեան հարկաւոր բաներէն ոչ մին պակաս է, ղեռ չենք ունենար տունս կրնայինք ամբողջ անտառ մը ատաղձի փոխարկել եւ գերաններու եւ տախտակներու ահագին կոյտ մը ձեւացնել: Դարձեալ, կրնայինք քարի, եւ աղիւսի եւ շաղախի նոյնչափ խոշոր գէղեր ունենալ: Բայց ատոնք ինքնին տուն մը չէին կազմեր երբեք: Արդ, կու գանք ներքին պէտքերուն: Գծագրողի հմտութիւնն հարկ է տան յատակաձեւը պատրաստելու համար, որմնադիրներու, հիւաներու, բողոքներու, ապակեգործներու, եւն. հմտութիւնն հարկ է յատակաձեւն ի գործ դնելու համար:

Եւ գործը որչափ աւելի բարձր կամ հոգեւոր ըլլայ, նոյնչափ աւելի կախում կ'ունենայ այս ներքին յատկութիւններէն: Նախնական մարդն յաճախ կը բնակէր քարայրներու մէջ: Իրեն սեպհական բնակարան չէր չիներ, այլ Բնութեան կողմէ իրեն համար պատրաստուած բնակարաններ կը գործածէր: Այսօր ալ բարբարոս կամ կիսով քաղաքակիրթ փիճակի մէջ գտնուող ցեղեր իրենց բնակարանները չինելու համար քիչ ճարտարութեան պէտք ունին: Եսկիմաղք իրենց տնակները սառուցի գանգուածներէ կը չինեն, տաք կլիմաներու ցեղեր չտաշուած քարէ եւ առանց շաղախի պատեր կը չինեն եւ տանիքը հողով կը ծածկեն: Ամերիկեան Հնդկներ քանի մը ձող կը կանգնեն եւ ապա վայրի կենդանիներու մորթէ ծածկոցով վրան մը կը ձեւացնեն: Բայց որչափ աւելնայ չէնք միջիթարաւտութիւնը եւ գեղեցկութիւնը, նոյնչափ կ'աւելնայ կարեւորութիւնը դերին, զոր մարդկային ճարտարութիւնն ունի խաղալ չինութեան գործին մէջ: Դիւղացիին տնակը մեծ մասամբ փայտէ եւ քարէ կը չինուի, եւ ասոնք են ամենէն գեղեցիկ եկեղեցիին կամ ապարանքին չինութեան զլխաւոր նիւթերը: Թերեւս, նաեւ, գիւղացիին կողմէ գործածուած չինութեան միջով ապարանքի չինութեան ուրեմն ուր էր: Տարբերութիւնն ուրեմն ուր էր: Տարբերութիւնը չինութեան միջով մէջ կը գտնուէր: Եւ եթէ նկատենք Կ. պոլսոյ Հնութիւններու Կայս. թանգարանին մէջ տեսնուած Աղեքսանդրեան փրմափոր գերեզմանին եւ Ռաֆայէլի ձեռամբ նկարուած Տիրամօր նման գեղեցիկ գործ մը, արդիւնքը գրեթէ ամբողջովին կախում ունի ներքին պէտքին հայթայթումէն: Արդարեւ հարկ է որ գործելու ատաղձը գտնուի, եւ ճարտարութեան մէկ մասը կը կայանայ յարմար ատաղձի ընտրութեան մէջ: Բայց աշխարհի վրայ ընտիր շատ կիճ կայ եւ առատ նիւթ Ռաֆայէլի ընտիր գոյները բաղադրելու: Ինչ որ հազուագիւտ է՝ այս մեծ արուեստագէտներուն ճարտարութիւնն է: Նիւթը պատրաստ ունենալով, հարկը միջիթն մարդոց ոչ մին կրնար գեղարուեստի այնպիսի գեղեցիկ գործ մը արտադրել:

Արդ աշխարհի վրայ գործերու բարձրագոյնը հոգեւոր է: Մարդկային ջանքի ամենէն յարգի եւ միանգամայն ամենէն գեղեցիկ արդիւնքները մտքուր եւ ազնիւ նկարագրով մարդիկն են, որոնք կրնաք վստահիլ թէ կ'ընեն ինչ որ ուղիղ է եւ բարի, նաեւ փոխադարձ համակրութեամբ, փոխադարձ օգնութեամբ եւ փոխադարձ սիրով իրար կապուած հասարակութիւններն են: Արդ, Քրիստոնէութեան նպատակն է այդպիսի մարդիկ եւ այդպիսի հասարակութիւններ արտադրել: Եւ բարի մարդոց բաղմութիւններ — կարծեմ

կրնամ իրաւամբ ըսել, Քրիստոնէական Եկեղեցւոյ իւրաքանչիւր ճիւղին մէջ շատեր — փափաքած են որ նոր դարամուտին հետ եկեղեցին աւելի լիովին հասնի մեծ նպատակին, որու համար հիմնուեցաւ իր Աստուածային վարդապետէն:

Արդ ինչ բաներ հարկ են այս նպատակին համար: Եթէ Ի դարու եկեղեցին հոգեւոր աւելի գեղեցիկ տաճար մը պիտի կանգնէ քան զոր կանգնուած է մինչեւ ցարդ, ինչ նիւթ պատրաստուելու է: Եւ եթէ Թուրքիոյ մեր եկեղեցիներն այս գործին մէջ արժանաւայելի դեր մը պիտի ունենան Քրիստոսի փառքին համար, ինչ բանի պէտք ունին: Անոնց պէտքերը թէ՛ արտաքին են եւ թէ՛ ներքին, եւ մենք չենք ուզեր արտաքին բաներուն յարգը կոտորել: Քրիստոնէական իմաստուն նախանձաւորութիւնը պիտի ջանայ զանոնք հայթայթել ըստ կարելւոյն: Արտաքին այդպիսի պէտք մ'է երկրպագութեան յարմար տեղ մը: Քրիստոնէաները միշտ եկեղեցւոյն մարդիկ եղած են: Կ'ուզեն անոնք մէկտեղ զալ հրապարակային պաշտամունքի համար, եւ հաւաքման տեղ մը ունենալու են: Եւ րոպայի եւ Ամերիկայի մէջ հազիւ կրնանք տեղ մը գտնել, ուր եկեղեցւոյ չէնք մը չգտնուի, ի բաց առեալ այն պարագան՝ երբ երկու գիւղեր իրարու այնչափ մօտ են որ մէկ եկեղեցի կը բաւէ երկուքին միանգամայն: Իրօք շատ անգամ սխալը կը կայանայ չափէն աւելի շատ եկեղեցիներ ունենալու մէջ: Բաղմութիւ տեղեր կան, ուր լաւ բան պիտի ըլլար եթէ տկար երկու կամ աւելի եկեղեցիներ կարենային միանալ եւ զօրաւոր եկեղեցի մը կազմել, ուր, զոր օրինակ, Ժողովականներու համար խոհական բան մը պիտի ըլլար ըսել, «Մենք մեր եկեղեցին ամենէն աւելի կը սիրենք, բայց երկու եկեղեցիի տեղ չկայ հոս, եւ որովհետեւ Միթոսականները մեզմէ աւելի բազմաթիւ են, անոնց կը միանանք»: Սակայն երկրպագութեան տեղը շատ կարեւոր է, եւ երբ Ժողովուրդ մը չունենայ այդպիսի տեղ իր անդամներուն առատաձեւն չըլլալուն կամ եկեղեցւոյ տեղին կամ յատակաձեւին նկատմամբ համաձայնութեան մը չգոյանալուն պատճառով, զգալու է թէ ինք է պատասխանատուն Տէրոջ գործին արգելք ըլլալուն: Ուր որ Ժողովուրդ մը որոշած է երկրպագութեան վայր մը ունենալ իր պէտքերուն աւելի յարմար, մենք անոնց նախանձաւորութիւնը պակսեցնող բառ մը չենք ուզեր արտասանել: Փոյթ չէ, եղբայրներ, ինչ զօրաւորութիւններ ալ գտնուին ձեր առջեւ, անդադար աշխատեցէք, աղօթեցէք եւ տուէք ձեր հոգեւոր նպատակին իրագործման համար:

Նոյնպէս կրնայ ըսուիլ արտաքին ուրիշ պէտքերու նկատմամբ: Կան անոնք եւ անտեսուելու չեն: Բայց ինչ որ կ'ուզենք չեշտել՝ սա է թէ ներքին պէտքերն աւելի մեծ են: Մեծ նպատակը որու համար գոյութիւն ունի եկեղեցին՝ գեղեցիկ մայր եկեղեցիներու կամ մատուռներու չինութիւնն չէ, այլ հոգեւոր տաճարի մը չինութիւն, ուր ամէն հաւատացեալ «կենդանի քար» մը պիտի ըլլայ: Եկեղեցին Հոռոմի մէջ աճեցաւ ու բարգաւաճեցաւ, երբ մատուռ չկար եւ Քրիստոնէաներ ստիպուած էին ծածկաբար հաւաքուիլ ստորերկրային գերեզմանատեղիներու մէջ: Դեղեցիկ եկեղեցւոյ մէջ կատարուած պաշտամունքներէ շատ աւելի օգտակար եղած են մեզի անհատական տուններու մէջ տեղի ունեցած քանի մը աղօթաժողովներ: Ուրեմն, արտաքին պէտքերը չանտեսեա

լով հանդերձ, նոր դարու մէջ Քրիստոսի եկեղեցւոյն համար լաւագոյն օրերու վերաբերմամբ մեր ակնկալութիւնը զլխաւորապէս հաստատենք այս ներքին պէտքերուն հայթայթման վրայ: Ինչ են անոնցմէ ոմանք:

Մին է հաւատը Աւետարանին ճշմարտութեան վրայ: Երբ անհաւատութիւն եւ տարակոյս կը սկսին եկեղեցւոյ մը մէջ ծաւալիլ, տկար է այն, որչափ ալ լաւ հոգացուին անոր արտաքին պէտքերը: Եթէ մեղքին պատժապարտութեան, Աստուծոյ զայն դատապարտելու իրաւունքին, Աստուածաշնչով հրատարակուած փրկութեան ճանապարհին, երկինքի ու դժոխքի կը հաւատանք, այն ատեն կրօնքը կ'ըլլայ մեղի համար կարեւոր միակ բանը: Եթէ լիովին համոզուած ենք թէ յաւիտենական կեանքը մեր ընտրութիւնէն կախեալ բան մ'է եւ թէ մեզի պիտի չտուի այն առանց մեր ընտրութեան, թէ ճահով ու դողով՝ պարտիմք մեր անձերուն փրկութիւնը գործել, թէ հաշիւ պիտի տանք օրինակին համար զոր ուրիշներու առջեւ կը դնենք եւ աղեցեցութեան համար զոր անոնց վրայ կը գործենք, այն ատեն թեթեւ համարում չենք ունենար մեր կրօնքին վրայ:

Ներքին ուրիշ պէտք մը Աստուծոյ նպատակին վրայ վստահ ըլլալ է: Թերեւս կը տեսնենք թէ եկեղեցւոյ գործը քիչ յառաջդիմութիւն ըրած է հոս ուր կը բնակինք մենք: Թերեւս նոյն իսկ բաներ կան որոնք մեզի յետադիմական կը թուին: Եւ թերեւս մեր Քրիստոնէայ եղբայրներուն վրայ չենք տեսներ այնպիսի եռանդ ու սրբութիւն, որով վստահ ըլլանք թէ պիտի չարուեստէ եկեղեցւոյ յառաջդիմութիւնը: Այսպիսի պարագաներու մէջ մեր պէտքն է սա զգացումը թէ գործը մարդոց գործը չէ, այլ Աստուծոյ, եւ թէ մարդոց գործութեամբ չէ որ պիտի յառաջդիմէ եւ յաջողի, այլ Աստուծոյ գործութեամբ: Իր եկեղեցին է ան իր ճշմարտութեան վրայ հիմնուած, եւ ինք պիտի չթողու որ չյաջողի:

Պէտք ունինք նաեւ գործին նուիրուելու ոգիի մը: Հաւատարիմ հպատակներ ինչպէս կը փարին իրենց վեհապետին, նոյնպէս Քրիստոնէան փարելու է իր Տէրոջ գործին: Ան ըլլալու է իր պարծանքը, իր ուրախութիւնը իր ջերմագոյն բաղձանքներուն՝ եւ ամենէն եռանդուն ճիգերուն առարկան: Անոր տեղ տալու է իր սրտին մօտիկ, եւ անոր յառաջդիմութիւնը նկատելու է անձնական ունէ շահէ աւելի սիրելի: Ուր որ եկեղեցի մը կայ, որու իւրաքանչիւր անդամը նուիրման այս ոգին ունի, այդ եկեղեցին, թէեւ իր անդամներուն ամէնը անդադար ըլլան եւ թէեւ նոյն իսկ ախոռ մը չունենայ իբրեւ երկրպագութեան վայր, պիտի աճի ու զարգանայ եւ բարեւոյ ոյժ մը պիտի ըլլայ աշխարհի վրայ:

Ներքին ուրիշ պէտք մը սիրոյ կապ է բոլոր հաւատացեալներն իրար կապող ներդաշնակ եղբայրակցութեամբ եւ քոյրակցութեամբ: Բաժանեալ եկեղեցի մը տկար եկեղեցի է հոգեւոր գործի համար, փոյթ չէ՝ թէ երկրպագէ մայր եկեղեցիի մը մէջ այնքան ընդարձակ ու գեղեցիկ որքան է Հոռոմի Սր. Պետրոսի եկեղեցին, կամ ունենայ հարկը կղերական պահելու չափ հասոյթ: Դժուար չէ ցոյց տալ եկեղեցիներ, ուր մեծ պէտքն են այսպիսի սէր ու ներդաշնակութիւն: Թերեւս անոնց անդամներն ամենէն աւելի այս կամ այն արտաքին պէտքին վրայ կը մտածեն: Սակայն աւելի կարեւոր է որ սիրտերու այս բաժանումը բուժուի: Պօղոս իր թուղթերէն ունէ միոյն մէջ եկեղեցիները չյորդորեր

որ մատուցանելու չինքն, բայց կը յորդորէ որ «իրարու հետ խաղաղութիւն» ունենան, եւ կ'ըսէ թէ երբ բաժանումներ ու վէճեր ըլլան իրենց մէջ, այն ատեն մարմնաւոր կ'ըլլան ու լոկ տղաք՝ որոնք կաթով եւ ոչ թէ միտով պէտք է սնանին:

Ուրեմն ամենէն աւելի հոգեւոր այս պէտքերուն հայթայթման վրայ մտածենք: Ուր որ ասոնք կը հայթայթուին, զօրաւոր կ'ըլլայ եկեղեցին, եւ եթէ երկրաշարժներ կործանեն աշխարհի վրայ գտնուած ամէն եկեղեցւոյ չէնք, Բրիտանիոյ եկեղեցին այժմեանէն աւելի զօրաւոր պիտի ըլլայ եթէ ամէն տեղ Աստուծոյ ճշմարտութիւններուն վրայ հաւատք, Աստուծոյ նպատակին վրայ վստահութիւն, մարդոց փրկութեան համար նախանձ, նաեւ սէր ու խաղաղութիւն, ունենայ: Եթէ մէկը զինք դէպ ի տուն քաշող ներքին տենչ մը ունի, կ'երթայ երկաթուղիով՝ եթէ կրնայ, կառքով կամ ձիով՝ եթէ կրնայ, բայց, եթէ ուրիշ միջոց չկայ, կ'երթայ ոտքով: Նոյնպէս է դէպ ի երկինք ուղեւորութիւնն ալ: Նախ պէտք է ներքին քարշուժը: Առանց ատոր չենք երթար, ուղեւորութեան զիւրութիւններն ինչ ալ ըլլան:

ՀՕՐԱՔՈՅՐ ՊԵՍԻԻ ԱՂՕԹԱՌՈՂՈՎԸ

Իր եղբորորդիներէն շատերը մեռած էին եւ ինք տակաւին կ'ապրէր, եւ երկար ատենէ ի վեր Նիւ Ինկլընտի մէկ գեղին մէջ ամենուն ալ Հօրաքոյր Պէսին էր: Միայնակ պառաւ աղջիկ մը, ինքզինքնուիրած էր այն անթիւ պարտականութիւններուն, զորոնք կատարելու համար, կարծես, Աստուած կը թողու որ լաւագոյն աղջիկներէն ոմանք ամուրի մնան: Բայց Հօրաքոյր Պէսի գործունէութեան օրերը անցան, եւ անիկա յայտնի բեռ մըն էր տկար ծերութեանը մէջ: Իր միւս տկարութիւններուն վրայ կուրուսթիւնն ալ աւելցաւ. եւ ինք ծերացած ըլլալով կարող չէր սորվիլ մին այն արհեստներէն որոնց շնորհիւ գեռահաս կոյրեր ուրիշ զգայարան մը կը գործածեն կորսուած զգայարանին տեղ: Ինք չէր կրնար չգիտնալ թէ բեռ մըն էր ուրիշներուն: Տունէ տուն կը շրջուէր ու թոյն տարեկան եղած ժամանակէն սկսեալ, եւ հիմա իննսուն էր տարիքը: Դռները հետզհետէ ետեւէն գոցուեցան, ա'լ երբեք չբացուելու պայմանաւ: Հոս աղքատութիւնը, հոս հիւանդութիւնը, անդին մահը նեղուցին տուններուն շրջանը ուր կրնար խնամուիլ, եւ Հօրաքոյր Պէսի առջեւ ելաւ այն սոսկալի բանը, որուն անունն իսկ ա՛ն ու սարսափ կ'ազդէ խնայասէրներու եւ ուրիշներու բեռ ըլլալէ զգուշացողներու: Ինք հարկ չթողուց որ ուրիշներ ըսէին այդ բանը իրեն: «Մի աշխատիք արդելի զիս, ես վիճակս Աստուծոյ յանձնած, եւ անոր սուրբ կամքին հպատակած եմ: Ես անկեղծօրէն կ'երթամ», ըսաւ: Բայց ստորագրութեան թուղթ մը չընտրեցաւ եւ տուն մը բացուեցաւ անոր, ժողովուրդը չէր կրնար հանդուրժել Հօրաքոյր Պէսի անկեղծօրէն երթալուն. եւ տունը բացուելէն ետքը զժողովուրդը չեղաւ անոր ինպատակ հանգանակութիւններ ընել: Բայց ինք գիտէր թէ բեռ էր, եւ մեռնելու կը փափաքէր: Այն ատեն էր որ անոր համար աղօթքի ժողովը սահմանուեցաւ: Երկար ժամանակէ ի վեր եկեղեցի գացած չէր ան, եւ այնքան կարօտցած էր եկեղեցի երթալը, եւ այնքան կը խօսէր անոր վրայ, որ եկեղեցին իրեն բերուեցաւ: Գեղին երեք քարոզիչները եկան, նաեւ ծերունի քանի մը անձեր եւ

երիտասարդներ՝ երգելու համար, եւ տունը լեցուեցաւ: Հօրաքոյր Պէսի գողգոթուն ձայնը միացաւ հին երգերուն հետ. եւ ամէն մէկ աղօթքի վերջը իր տկար «ամէն» կ'ըսէր: Ստուգիւ ատիկա մեծ դէպք մըն էր անոր տառապագին կեանքին մէջ:

Եկողներէն շատեր ստակ բերին, բայց այդ չէր բոլորը: Գեղեցիկ դաւադրութիւնով մը կարգադրուեցաւ որ ամէն մարդ յիշէ Հօրաքոյր Պէսի ըրած բարի գործերէն մէկմէկ հատ, եւ այսպէս իր բարեկամներուն ներկայ մարդասիրութիւնը իրեն արդար վարձ մը, փոխարինութիւն մը հանդիսանայ: Եւ այսպէս, ժողովին վերջը ողորուած դաւադրութիւնը իր ըրած բայց մոռցած մարդասիրութիւններուն յիշատակներով: Հիւրերը իրենց տունները գացած էին, եւ անոր որ կը խնամէին զանիկա, իրենց վերադարձին տեսան Հօրաքոյր Պէսին իր աթոռին վրայ ինկած: Անգիտակից վիճակի մէջ գտան զանիկա, եւ ի սկզբան մեռած կարծեցին: Բայց վերջապէս արթնցողին զանիկա, երբ անոր առաջին խօսքն եղաւ, «Զիս—չափազանց—գովեցին»:

Այդ ժողովին յիշատակին վրայ Հօրաքոյր Պէսի քանի մը ամիսներ ալ ապրեցաւ: Անոնք գոված, ներբողած էին զանիկա, եւ անոր սիրտը տաքցած էր ուրախութիւնով մը զոր ան երկինք տարաւ: Անոնք որ անոր հետ գտնուեցան մինչեւ վերջը, եւ անոնք որ մասնակից եղան ժողովին, սորվեցան դաս մը, զոր երբեք մոռնալու չէին, ծերունիներու եւ անօգնականներու ցուցուած Բրիտանիական մարդասիրութեան վրայ:

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԿԱՐԳԵՐ ԳԱՂՂԻՈՅ ՄԵՋ

Որպէս զի մեր ընթերցողները աւելի ազէկ հասկնան ընթերցութիւնը ընկերութիւններու պատկանեալ Ծրագրին, որու վրայ կը վիճաբանուի Գաղղիոյ Գահլիճին մէջ, Միւս—Գահլիճի Փարիզեան թղթակցին հետեւեալ յօդուածը կը զննենք հոս:

Գիտեալ պիտի ըլլայ չափազանցել Գաղղիոյ Գահլիճին մէջ Մ. Վալտէր Ռուսոյի ներկայացուցած ընկերութեանց Ծրագրին վրայ տեղի ունեցած վիճաբանութեան կարեւորութիւնը: Ծրագրին մէջ Գաղղիոյ նախարարապետը պահեց քաղաքային ընկերութիւններու ազատութիւն տալու իր խոստումը: Բայց ծրագիրը երկու կշիռ եւ երկու չափ կը պարունակէ: Եթէ ծրագիրը գրեթէ անսահման ազատութիւն տայ աշխարհական ընկերակցութիւններու, կրօնական միաբանութիւնները պիտի նկատուին իրենց Գաղղիոյ կործանումը նիւթող երգուեալ թշնամիներ: Եթէ Գաղղիոյ խորհրդարանը ընդունի 11, 12, 13, 14 յօդուածները առանց բարեփոխման, յիշեալ միաբանութիւններուն մահացու հարուած մը պիտի ըլլան անոնք: Յօդուած 11-ը կը տրամադրէ թէ ոչ մէկ ընկերակցութիւն կրնայ կազմուիլ Գաղղիացւոց եւ օտարականներու մէջտեղ, առանց նախապէս վաւերացուելու Պետական խորհրդէն: Նաեւ կը տրամադրէ թէ խորհրդարանին վաւերացումը պէտք է ձեռք բերել, նախ՝ Գաղղիացիներու ամէն մէկ ընկերակցութեան համար որուն կեդրոնը օտար երկրի մէջ կը գտնուի, կամ որուն վարչութիւնը օտարականներու ձեռք է, եւ երկրորդ ամէն մէկ ընկերակցութեան համար, որուն անդամները միասին կը բնակին: Յօդ. 12 կը թուարկէ Յօդ. 11-ի պայմաններուն եղծման դէմ անօրինուած պատիժները: Յօդ. 13

ընկերակցութիւններուն կ'արգիլէ անշարժ ստացուածք ունենալ՝ բացի տունէն եւ գետիններէն, որոնք անհրաժեշտ են ի գործ դնելու համար նպատակը որուն համար կըրնան կազմուած ըլլալ, եւ չեղեալ ու պարսպ կը նկատէ բոլոր նուէրները եւ կտակները որոնք ընկերակցութիւններու կը յատկացուին ուղղակի կամ երրորդ անձերու միջամտութեամբ: Յօդ. 14 կը տրամադրէ թէ ընկերակցութիւնները որոնք կրնան գոյութիւն ունենալ այժմու կանոնին հրատարակման ժամանակ, եւ առաջուց վաւերացած կամ ճանչցուած չեն Պետութենէն, պարտին համակերպիլ օրէնքին պայմաններուն մինչեւ վեց ամիս: Ընկերակցութիւնները պիտի լուծուին, եթէ մինչեւ վեց ամիս ձեռք չբերեն պահանջուած վաւերացումը:

Այն ընկերակցութիւնները որոնց նոյն իսկ գոյութեան դէմ այսպէս սպառնալիք կ'ըլլայ, ամէն ալ Գաղղիացւոց եւ օտարականներու մէջտեղ կազմուած են: Գաղղիացիներու ընկերակցութիւններ՝ որ իրենց ընկերութեան գլխաւոր կեդրոնն ունին օտար երկրի մէջ, կամ որոնք վարչութիւնը օտարականներու յանձնուած է, եւ ընկերակցութիւններ՝ որոնց անդամները մէկտեղ կը բնակին, խափանուած ընկերակցութիւններու անդամներուն վերաբերեալ ստացուածները, զորոնք ունէին ընկերակցութիւն կազմուելէ տուած, կամ զորոնք ժառանգած են անկէ ի վեր, նորէն անոնց պիտի վերադարձուին: Այն ստացուածքները, զորոնք կրնան ստացած ըլլալ իրենց նուէր կամ կտակ, կրնան ետ պահանջել նուիրողները կամ անոնց ժառանգները ընկերակցութեան լուծուելէն մինչեւ տարի մը ետքը: Այդ պայմանաւորման լրանալէն ետքը ստացուածքը, ինչ ալ ըլլայ, Պետութեան պիտի անցնի եւ պիտի գործածուի գործաւորներու ոռոգիկ յատկացած գումարին վրայ աւելցուելով: Մինչեւ այդ գումարին վրայ աւելցուիլը, ստացուածքը պիտի յանձնուի յատուկ արկղի մը:

Այս պայմաններուն նշանակութիւնը հիմա շատ պարզ է, մանաւանդ, ինչպէս վիճակագրութիւնները որ խորհրդարանին ներկայացուած են, Միաբան կը ցուցնեն թէ Գաղղիոյ մէջ գտնուած կրօնական կարգերը առնուադն 1,200,000,000 ֆրանքի անշարժ ստացուածք ունին: Անոնց անձնական ստացուածքի հարստութիւնը այնպէս դիւրաւ չստուգուի, բայց անշուշտ շատ մը աւելի մեծ է քան անոնց անշարժ ստացուածքը: Միայն Փարիզի մէջ 1900 Յունուար 1-ին ոչնուաղ քան 162 կրօնական ընկերութիւններ կը գտնուէին, եւ ունէին 333½ ակրոն գետին—մէկ ակրոնը 4 Օսմ. արտավար է—որուն արժէքը եկամուտներով հանդերձ 190,485,645 ֆրանք էր: Գաղղիոյ մայրաքաղաքին վերայիշեալ 162 կրօնական միաբանութիւններէն 81-ը արդէն վաւերացուած են, եւ միւս 81-ը վաւերացուած չեն: Արմատականներուն եւ Ընկերավարականներուն—որոնք կառավարութեան մէջ մեծամասնութիւն կը կազմեն—յայտարարած զիտաւորութիւնները սակայն չեն լոկ լուծել եւ ցրուել չվաւերացուած կրօնական միաբանութիւնները եւ յարքունիս զրաւել այն ստացուածքները որքան որ կըրնան ձեռք անցուիլ անոնցմէ, այլ նաեւ տկարացնել վաւերացեալ կրօնական ընկերակցութիւնները, եւ նոյն իսկ Պետական եկեղեցին:

Ռաբլէտը թերթին Յունիւ. 13 թիւին մէջ Մր. Շարլ Պօ սպայէս կը յայտարարէ բացայայտ, «Մենք զո՛ր պիտի չըլլանք Մ. Վալ-

տէք Ռուսոյի՝ ընկերակցութիւններու վերաբերեալ Երազրով։ Երբ անիկա օրէնք ըլլայ, պիտի ուզենք Դաշնացիութիւն (Բոնքորտա) մերժումը, միաբանութիւններու ի սպառ ջնջումը, պիտի ուզենք նաեւ որ դաստիարակութիւնը կառավարութեան մենաշնորհն ըլլայ, եւ ոչ-կրօնական գաղափարները տիրեն արձակ համարձակ ։ Մ. Պօ կ'ըսէ թէ այս էր ծրագիրը Կանպէթթայի, Սիւլլէրի, Ֆէրիի եւ ուրիշ քանի մը Ընդդիմադիրներու, որոնք եւրեւելի ըլլալէ քիչ մը աւելի բան կը վայելէին։ Յօդուածագիրը կը յաւելուի. «Ընկերակցութիւններու օրէնքէն ետքը մենք, ի նպաստ Հանրապետութեան եւ Դադղիացի Ժողովրդին, անգույ պիտի հետամտինք կրօնական միաբանութիւններու ստացուածքին հաշուեյարդարութեանը, Դաշնացիութիւն մերժմանը, Հանրային երկրպագութեան Եւրեւմատացոյցին բարձմանը, եւ ուրիշ գանազան բաներու, առանց որոց Հանրապետութիւնը երբեք չկրնար ըլլալ ուրիշ բան, բայց եթէ ծագեալ Միապետութիւն մը։

Մ. Էօփէն Ֆուրնիշէր ընկերակցական Փէթիթ Ռեֆորմի Ֆրէնչիս մէջ յօդուածով մը կ'աշխատի ցուցնել թէ անկարելի է ազատութիւն տալ Կաթոլիկ Եկեղեցիին, վասն զի ազատութիւնը հակառակ է Կաթոլիկ վարդապետութեան։ Ուստի, կ'ըզրակացնէ, Շիտակ չէ թոյլ տալ որ եկեղեցին շարունակէ ընդարձակել իր իշխանութիւնը ազատութեան ծածկոցին ներքեւ։ Նոյն ժամանակ կարեւոր է նշանակել թէ Զօր. Անտրէ, Պատերազմական նախարարը, յայտարարած է իր դիտաւորութիւնը թէ Դաշնիկին պիտի ներկայացնէ Երազիր մը որ հրամայէ կղերանոցներուն մէջ դաստիարակողներուն կատարել իրենց միամետ գինեւորական ծառայութիւնը զինուորական հիւանդանոցներուն եւ անկեւանոցներուն մէջ։

ՆԱԽԱԿՆԵՐ ԲԱՆԱԼՈՒ ՎՐԱՅ

Հիմա շատ կը խօսուի ընտանիքի մէկ անդամին ուրիշ անդամի մը ուղղուած նամակը բանալուն վրայով։ Մասնաւորապէս սա կէտը կը յուզուի թէ այդ մը կամ կին մը պէտք է որ իր ամուսնին ուղղուած նամակ մը բանայ։ Կ'ըսուի թէ Պատ. Մայնըթ Ճ. Սէվէյճ սապէս ըսած է սոյն խնդրին նկատմամբ. «Հոգ չէ թէ երկու ամուսիններ ո՞րքան կը սիրեն զիրար, օրինակի համար, կարծեմ թէ երկրիս երեսին վրայ ոչ մէկ այդ եւ ոչ մէկ կին երբեք իրաւունք ունի իր ամուսնին ուղղուած նամակի մը կնիքը քակելու։ Ես գողութիւն ըրած կ'ըլլամ եթէ կնոջն ուղղուած նամակ մը բանամ։ Եթէ կայ անոր մէջ բան մը զոր ան կ'ուզէ որ գիտնամ, պիտի պատմէ ինծի։ Եթէ կայ բան մը, զոր չուզեր որ գիտնամ՝ ուրեմն, եթէ վստահութիւն ունիմ անոր վրայ, չեմ ուզեր գիտնալ։ Իսկ եթէ վստահութիւն չունիմ անոր վրայ, ամուսնական կապը լուծուած է։ Եւ նամակը բանալ կամ չբանալ չունին երբեք կարեւորութիւն։» Մինչ չենք ուզեր այնքան յառաջ երթալ եւ ըսել թէ այդ կամ կինը երբեք բանալու չէ իր ամուսնին ուղղուած նամակ մը, երկու կողմերու հաւանութիւնով անգամ, պէտք է միտք բերել թէ երբորդ անձ մըն ալ կայ — նամակը գրողը — որուն իրաւունքները պէտք է ի նկատ առնել։ Դոգունի կերպով կամ նենգամտութեամբ ուրիշի պատկանած նամակ մը բանալը զրկողին վստահութիւնը չարաչար գործածել է, որուն համար կրնայ մեծագոյն կարեւորութիւն ունենալ գաղտնապահութիւնը։

[Այս համառօտ յօդուածը Քրիսթի Ուորթէ

կ'առնենք։ Երբ Մր. Սէվէյճ կ'ըսէ թէ Ամուսնական կապը լուծուած է, չափազանց լեզու կը գործածէ։ Միտքն այն է թէ այլ եւս չմնար այն զգացումը որ պարտի կենալ ամուսնական ամուսնութեան մէջ։ Մեր սովորութիւնը չէ մեր կնոջ նամակները բանալ, եւ կը հաւանինք վերը ըսուածներուն մեծ մասին։ Բայց գրեթէ միշտ կը գիտնանք մեր կնոջ եկած նամակներուն պարունակութիւնը, վասն զի կամ մեզի կու տայ դանոնք, եւ կամ բարձրաձայն կը կարգայ մեզի։ Իսկ երբ հազուադէպ առիթներու մէջ չենք տեսներ զանոնք, գիտենք թէ մեզի նուէրի մը եւ կամ հաճոյական անակնկալի մը համար է, որ գաղտ պիտի պահուի մինչեւ Ծննդեան տօնը կամ մեր ամուսնական տարեգարծը, պարագային համեմատ. Այրերու եւ անոնց կիներուն մէջտեղ գիտենք թէ այսպիսի փափկանկատութիւններ ըլլալու են, որ կ'արգելեն զանոնք իրարու նամակները բանալ։ Բայց կը հաւատանք նաեւ թէ փոխադարձաբար վստահութիւն եւ ամէն բան հասարակաց ունին անոնք։ Եթէ մէկը կամ միւսը ընդունի շատ մը նամակներ, զորոնք այդ կամ կինը գրեթէ չտեսներ, կասկածի կամ տարակոյսի առիթ կրնայ ըլլալ, որ վստահաւոր է միութեան որ առանձնայատկութիւնն է ամուսնական կեանքին։

[Խօ. Ա. Ե. Բ.]

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԴՊՐՈՅԱԿԱՆ ՊԱՐՏԵՋՆԵՐԸ

Տարիէ մը աւելի առաջ հրահանգ զրկուեցաւ Միացեալ Նահանգաց օտար երկիրներու մէջ ունեցած քանի մը հիւպատոսական պաշտօնատարներու, որ տեղեկագիր մը պատրաստեն իրենց պատկանեալ գաւառներուն մէջ դպրոցական պարտեզներու հիմնարկութեան յառաջդիմութեան եւ գործնական աշխատութեան վրայ։ Խնդիրը յոյժ շահեկան է, եւ Շուէտ, որ դպրոցական պարտեզներու ընաձայն է, առաջին տեղը կը գրաւէ, եւ հիմա 2,000 այդպիսի պարտեզներ ունի։ Գաղղիոյ մէջ ալ մեծ ուշադրութիւն տրուած է խնդրին։

Բայց Գերմանիոյ գանազան կողմերէն հասած տեղեկագիրները ամենէն շահեկաններն են։ Գերմանիա իրաւունք ունի վախճալու թէ ուրիշ երկիրներ իրեն մրցակից պիտի հանդիսանան երկրագործական ամէն արտադրութիւններու մէջ, բաց թաքնալ բանջարեղէններէն, եւ ամէն բան կ'ըլլայ հոն երկրագործութիւնը վերակենդանացնելու եւ քաջալերելու համար։ Դպրոցական պարտեզները երկրին մէջ ժողովրդային դաստիարակութեան մէկ մասն եղած են հանրային դպրոցներուն հետ։ Եւ անոնք թէ իբրեւ լսկ բուսաբանական պարտեզներ ըլլան դպրոցներուն ուսումնասիրութեան նիւթ հայթայթելու, թէ՛ իբրեւ երկրագործական պարտեզներ, զորոնք տղայք մշակեն, աւելի մաս մըն են կանոնաւոր դպրոցական ընթացքի քան զոր են ուրիշ երկիրներու զբոսայրոցներուն շատին մէջ։ Պրէսլաուի մէջ գրեթէ 48,000 արտավար տարածութեամբ բուսաբանական պարտեզ մը կայ, եւ դետնին երեք քառորդին վրայ ծաղիկներ տընկուած են դպրոցներու պէտքին համար։ Մանուկները մեծ հպարտութեամբ եւ սիրով կը պարապին իրենց գործին, եւ երբ բացօթեայ աշխատութեան եղանակը կ'անցնի, անոնց կը տրուին սօխեր (արմատ) եւ տունկեր, տուն տանելու եւ մշակելու համար իբրեւ անական բոյսեր։ Գերմանիոյ դպրոցական պարտեզներուն նպատակն է մանաւանդ օգնութիւն մը ըլլալ արդէն յառաջդիմու-

թեան մէջ գտնուող ուսումններու քան յաւելուածական ընթացք մը, ինչպէս են Գաղղիոյ երկրագործական պարտեզները։ Լայիցիկի բուսաբանական պարտեզը շատ ընդարձակ է, եւ բուսաբանութեան վարժապետները կրնան հոն տանիլ աշակերտները գործնական հրահանգի համար։ Եւ անոնց թոյլ կը տրուի որ իրենց ուզած քանը առնեն եւ իրենց հետ տանին ուսումնասիրելու համար։ Դպրոցի հոգաբարձութիւնը չարաթիւ երկու անգամ շրջաբերական մը կը զրկէ, եւ բացուած ծաղիկներուն ցանկը կու տայ, պարտեզին այցելութիւնը խրախուսելու համար։ Տունկեր եւ ծառեր մէկ տեղէն հանելով ուրիշ տեղ տնկելու, եւ պատուաստելու կերպերը կը սորվին աշակերտները պարտիզպանին այդ բաներուն աշխատած միջոցին գիտելով։ Եւ տղաք կը քաջալերուին իրենց տունները բանջարեղէնի փօքրիկ ածուներ մշակելու։ Միւսիսի մէջ ընդարձակ գետիններ յատկացուած են խաղի, եւ դպրոցի բոլոր չէնքերը իւրաքանչիւր աշակերտի համար 20 քառ. ոտք գետին ունին։ Արուարձաններուն մէջ դպրոցի հողերը շատ ընդարձակ եւ կանոնաւոր են։ Դպրոցներէն կէսը բուսաբանական պարտեզներ ունին, եւ կեդրոնական մեծ պարտեզ մը կը պատրաստուի հիմա։

Հետեւեալներն են սոյն զրութեան օգուտներէն մէկ քանին։ Տղաք սերտիւ կը ծանօթանան Բնութեան եւ անոր հետ չիման մէջ կ'ըլլան։ Կը սորվին պտուղի եւ բանջարեղէնի մշակութեան կերպերը։ Կը վարժուին զգուշանալ պտուղներ եւ ծաղիկներ գողնալէ, եւ բոլոր մանուկներուն ներսը կը տպաւորուի գեղջկական կեանքի սէրը։

ԱՅԼԵՆԱՅԼԻՔ

Որո՞ք հարց զսպասարկի տեղը քանցել։ Մօտերս Պերլինի մէջ գումարուած վիրաբուժական համաժողովի մը մէջ Բէժնիկսպէրկցի բժիշկ մը ցուցուց մատ մը, որ կտրուած ցուցամատի մը տեղը փակցուած էր։ Բժիշկը հիւանդին ոտքին երկրորդ մատը կտրեր եւ կորսուած ցուցամատին մնացած մասին վրայ կարեր էր։ Միացում տեղի ունեցած էր, եւ մատին տէրը նոր մատը կրնար չարժիլ։

Թաղաւ Լոնդոն. Բաջ ապացուցուած է թէ Հոմէական Լոնտոնը իբր 18 ոտք խորունկ թաղուած կը կենայ, եւ մինչեւ անգամ աւելի խորունկ քան Բրիտոններուն աւելի կանուխուան Լոնտոնը։ Բաղաքին գրեթէ ամէն կողմերը գտնուած են զանազան քարերէ սալայատակներ, Հոմէական շիրիմներ, լամբարներ, ամաններ, սանդալներ, բանալիներ, զարդեղէններ, զէնքեր, դրամներ եւ հին Հոմէական չաստուածներու արձաններ։ Մէկ դարէ քիչ առաջ երբ Լոնպարտ փողոցին մէջ կոյուղիի համար գետինը խորունկ կը փորուէր, ամենէն ցած խաւը յատակուած մասերէ կը բաղկանար, եւ շատ մը գունաւոր քուէներ կը գտնուէին ցիր ու ցան, անկէ վեր ալ փայտի մոխրի խիտ խաւ մը՝ նման այրուած փայտեղէն տան մը աւելաւորներուն։ Երբ Սակարանի չէնքը կը կառուցուէր, գործաւորները հանդիպեցան փոսի մը որ լեցուն էր ոստրէի կեղեւներով, արջառներու ոսկորներով, հին սանդալներով եւ փշրուած խեցեղէններով։ Երկու սալայատակներ պեղուեցան Դադղիական եկեղեցիին ներքեւը Թհէմիսալ փողոցին մէջ, եւ ուրիշ սալայատակներ բացուած են քաղաքին զանազան կողմերը։ Խնդիրն վրայ հեղինակութիւն ունեցողները կ'ըսեն թէ հողը Հոմէա-

կան Ղոնտոնին վրայ մէկ դարու մէջ իբր մէկ ոտք բարձրացած կը թուի :

Բարձրահասակ և անսովորական ճարտիկ Մօտերս Գերմանիոյ վորմա քաղաքին մօտ քանի մը նախապատմական դերձգմաններ բացուեցան, որոնք կը պարունակէին չափազանց բարձրահասակ մարդկային ցեղի մը կմախքներ, ամէնքն ալ կծկուած դիրքով թաղուած : Այս նշխարները 4,000 տարիներ տուաճուան կը համարուին :

Չորս կողմէն վրայ հասնաւ Յորշափիմ անձիս եւ ուրիշներու վրայ իմ դիպուածական դիւ տողութիւնս ցուցած է, կ'ըսէ Տ. Օուէն, մարդիկ կը փոխեն իրենց դիրքը քունի մէջ գիտութեամբ կամ անգիտութեամբ, վասն զի Բնութիւնը այնպէս կը պահանջէ մարմնին այն մասին հանգստութեան համար որուն վրայ կը պառկի մարմինը : Եւ սակայն բնախօսները միաբան կ'ըսեն թէ աղէկ է ձախ կողմին վրայ չքնանալ, վասն զի այդ դիրքը կը գծուարացնէ մարսողութիւնը եւ յաւելումական աշխատութիւն կու տայ ստամոքսին, որուն պարունակութիւնը դէպ ալ կողմը կը պարպուի : Գուցէ մղձաւանջներ, երազներ եւ ուրիշ անհաճոյ զգացումներ յաճախ յառաջ կու գան ձախ կողմին վրայ քնանալէ : Մանուկներ եւ ուրիշներ որ չեն հասկնար բնախօսութենէ, գուցէ յաճախ կ'ընեն այս սխալը :

ՀԱՄԱՌՈՏ ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐԱՊԱՏՈՒԹԻՒՆ Գ. Մ. ՇՄԱՒՈՆԵԱՆԻ

Բ

Խաբէրդոցայ Էծ Վարժապետը

Որպէս զի Աւետիքեւ ընթերցողները ծանօթանան Շմաւոնեանի աշխատանաց վայրերուն, հետեւինք անոր երբ բարեկամներէն դատուելով միայնակ սկսած իր ճամբորդութիւնը Տիարպէքիւրէն դէպ ի Խարբերդ :

Կայսերական կառավարութեան շնորհիւ վերջին տարիներս բազմաթիւ խնդիրներու եւ կառուկներու շինութենէն առաջ՝ Տիարպէքիւրէն դէպ ի հիւսիս ճամբորդող ուղեւորը տասուերկու ժամ տաք, գրեթէ անջուր, անչին եւ անմշակ դաշտերէ անցնելով կը հասնէր Արդընի եւ անկէ յետոյ Պագըր Մատէն, ուրկէ կը սկսէր ելլել հսկայ լեռը Միհրապ : Ծամբորդներն եւ ջորեպանները անաբեկող այս լեռը Սամաոնէն մինչեւ Տիարպէքիւր եղական է : Շատ հեծեալներ իրենց ձիերովը անդունդն ինկած կտոր փշուր եղած են, եւ անոնք որ ձմեռ ժամանակ կը ստիպուէին անկէ անցնիլ՝ աչք առնելու էին գահալիժիլ, սառիլ, գայլերու կեր ըլլալ :

Վերելքը դժուարին եւ երկարատեւ էր, հազիւ մէկ գազաթը կ'ելլայիր, եւ ահա բարձրագոյն մը կը ցցուէր առջիդ : Գոնէ ճամբաները քիչ մը կուլուած ըլլային : Բայց ոչ, ստեղծագործութենէն ի վեր այն պղնձէ լեռներուն երկաթ դպած չէ, ընդհակառակն մարդոց ու անասնոց ոտքեր առաւել եւս մաշեցուցած աւրշտկած են այն ցից, խորտուրորտ ճամբաները : Ձիերն վարժուած էին հաշիւով քայլափոխիլ : Երբեմն հարկ կ'ըլլար մէկ ժայռէն միւսը նետուիլ, մերթ իրարու վրայ ինկած քարերէն վեր ելլել կը ստիպուէին իբր սանդուխէ, մինչ ջորեպանները աղու, աղաչական ձայներով զանոնք կը քաշալերէին : Չօրաւոր մարդիկ աւելի կ'ընտրէին քայլելով ելլել քան թէ իրենց կեանքը անբան անասունի մը յանձնել : Չառիվայրը աւելի դժուար էր՝ սահելու վտանգը շատ ըլլալուն : Ուղեւորը առհասարակ կ'ընտրէին ոտքով իջնալ : Լեռան ստորոտը իրար կը շնոր-

հաւորէին Միհրապէն անվտանգ անցած ըլլալուն համար :

Բանի մը ժամ անդին է Մուլք կոչուած լիճը, որուն եզերքը քերելով ճամբորդը գառիկը կ'իյլէ Տօրոս լեռան մէկ շղթան կտրելու : Եւ ճերք գազաթը կը հասնի, յանկարծական դարձումով մը ի տես կու գայ Խարբերդը քաղաքն ու զեղատեսիլ դաշտը : Եղական, հիւսնալի, վսեմ տեսարան, զոր տեսնել անկարելի է առանց յուզուելու, սքանչանալու : Չով ու թեթեւ օդը, չնայ խարհիկ տեսարանին միացած՝ կը թօթափէ ճամբուն տապն ու յոգնութիւնը, կը հանգչեցնէ խոնջած ճամբորդը, ոտքերը գետնէն կտրած՝ կը թուի թէ կարող է թռչիլ :

Անհամար չէն գիւղեր կը տեսնուին, շրջապատեալ պարտէզներով, այգիներով, ածուներով եւ երանգ երանգ արտերով : Ամեն կողմ շարժում կայ, կեանք եւ կենդանութիւն, եռուզեռ : Այր եւ կին, տղայ եւ աղջիկ, եզ եւ աւանակ, բոլոր տարին անդադար կը գործեն, կը հերկեն, կը ցանեն, կը քանեն, կը յօտեն, կը քաղեն, կը կամենեն, կը հոսեն, կը հնձեն, կը չափեն, կը կրեն եւ կ'մարբեն : Սառնորակ ջուրի աղբիւրներ եւ անհամար առուներ խոխոջալով, սողոսկելով կենդանեաց եւ բուսականաց պապալը կը մարեն : Իսկ զեփիւռն մեղմիկ, քամին անուշիկ, հովհար ի ձեռին, յարաժամ կ'օրէ, կ'օրօքէ ծառերու ճիւղերն : Կըտղաբոնեալ եւ ցորենալից հասկերն դեղնագոյն, վէտ վէտ, ալիք ալիք, եւ այս Եգեմանման դաշտին վրայ, իբր թագուհի նազելի եւ իմամոտ, կ'իշխէ եւ կը հսկէ քաղաքն անխոնջ եւ անքուն, հանգչած բարձրաբերձ լեռան կուրծքին վրայ, որուն սպիտակ ժայռերը արեւուն վերջին ճառագայթներուն ի տես կը փայլին, կը փալիլին : Մինչ հինաւուրցն Եփրատ՝ քաղաքին կռնակէն՝ Մալաթիայէն մինչեւ Բալու թեւը երկարած կը գրկէ դանիկա իր կորովի բազուկներով :

Սակայն երբ ճամբորդը դաշտը կտրելով, ցից, լեռիկ, տաժանելի դառիվերէն դէպ ի քաղաք կը բարձրանար խոնջած եւ չնչասպառ, յուսախաբ կ'ըլլար : Կը տեսնար անյարդար, աղտոտ, խճալից փողոցներ, անձաշակ, ցած, հողէ տուններ : Նոյնպէս տուններէն ներս, անկանոն, ծուռ ու մուռ : Ամառուան սենեակները բազմաթիւ պատուհաններ կ'ունենային, անապակի, արեւին եւ հողին նշաւակ : Իսկ ձմեռուան համար մուլթ, ցած եւ նեղ սենեակներ, որոնց փոքր լուսամուտները բարձրէն բացուած կ'ըլլային, թուղթով կը պատուէին եւ կտաւաթի ձէթով կ'օծուէին : Նոյն ձէթով լեցուած հողէ ճրագաման մը կը լուսաւորէր ձմեռուան երկար դիշերները : Կահ կարասիք խիստ պարզ — միայն ինչ որ անհրաժեշտ էին : Հագուստները նոյնքան պարզ եւ անպաճոյճ, հոգակաւոր մանուսայ էնդարին կամ չուխայ չալվարը, կարմիր կամ կապոյտ մինթանը, եազման ու ճիւղպէն, գոգնոցն ու գօտին, եմէնին ու մուճակը, հին ձեւերով եւ հին ոճով : Իսկ տօն օրեր երեւան կ'ելլէին գութնի եւ կէզի, մէլէզ եւ փէթէն սրմալը : մինթան, ոսկիի շաքեր, արծաթ գօտիներ : Չմեռուան բուքին ու ձիւնին դէմ հարուստին տաքնալու միջոցը խոշոր քարէ օճախ էր, իսկ համեստ դիրք ունեցողներունը իրենց փայտէ կոչած թոնիրն էր, որուն բոլորովը ընդարձակ հիւրընկալ վերմակին տակը՝ տեղ կար ընտանեաց անդամներուն եւ բոլոր այցելուներուն, ամենաբարձրէն մինչեւ գիւղացի ձէթձախին եւ մուրացիկին : Կերակուրները պարզ եւ

միակերպ էին, առողջաբանութեան կանոններէն զուրկ : Բնակիչները գրեթէ քաղաքէն դուրս չեկած, աշխարհը չը տեսած, բարի, պարզ մարդիկ էին, մարդասէր եւ օտարասէր :

Ընտանեկան առնչութիւններն անհայտնական էր, պզտիկները իրենցմէ մեծին եւ ամենքը նահապետին կը հնազանդէին : Ամուսնացած զաւակներու տէր որդին հօրը առջեւ ոտքի կը կայնէր, ձեռք կապած, մինչեւ որ հայրը հրաման տար նստելու : Նոյնպէս ծերունի մօրն կը հնազանդէին որդիները, ինչպէս նաեւ հարսեր եւ աղջիկներ : Հարսերուն երեսը գոց կ'ըլլար, մուսջ կը կենային, մեծերուն չէին սեղանակցեր, ամուսիններուն անունը բերան չէին առներ, մարդոց առջեւ հետերին չէին խօսեր : Ընտանեկան աշխատանքն անոնց ուսին կը ծանրանար : այսու ամենայնիւ որչափ ալ յոգնած ըլլային, գիշերը հանգստանալու չէին կրնար երթալ մինչեւ որ իրենց կեսրոջ եւ սկեսրայրոջ հանուելուն օգնէին եւ ապա անոնց արտօնութեամբ երթային իրենց կարգին հանգստանալու :

Տաճկաց տունները քաղաքին մէջտեղը կը գտնուէին, իսկ Հայոցը՝ երկու ծայրերը, վերի թաղ եւ վարի թաղ կոչուած : Վերի թաղը բարձր է եւ սքանչելի տեսարան ունի : Գաշտը կը տեսնուի իր բոլոր շէնութիւններովը եւ տարուան ամեն եղանակներու փոփոխութիւններովը : Մերթ ծառերն կարմիր եւ ձերմակ ծաղիկներով կը զարդարուին, արտերն այլեւայլ աստիճանի կանանչ գոյներով կը զգեստաւորին, եւ մերթ ամենքը մէկէն աւնարատ, ճերմակ սաւանի մը տակ ամիսներով կը պահուէին պարկեշտասուն հարսի մը պէս : Երբեմն անձրեւի տարափները փոքրիկ լճակներ կը գոյացնեն եւ առուները կ'ուռճացնեն, եւ երբեմն մէկն ու մառախուղը թանձրանալով կը ծածկեն ամեն բան, եւ ամբողջ դաշտը ծով մը կը ձեւացնեն : Վարի թաղը բազմաթիւ ցած է, եւ հին դարերէ մնացած բերդ մը արգելք կ'ըլլայ տեսարանին : Բերդը՝ ժայռերուն ծայրը կանգնած՝ ինքնին ընդարձակ թաղ մըն է, ուր փոքրիկ հիւղակներու մէջ պատուարուած են քաղաքին ամենէն չքաւոր դասը : Բերդին պարիսպներուն դուրսը, ամենացած տեղը, կը գտնուի Սինամուտի թաղը, որոնց բնակիչներն յաւաժամ են թակալ են ջախջախուելու բերդէն թափթփած ապառաժի ահագին կտորներէն : Ասորոց թաղը բերդին կողմ ի վար կ'իջնայ : Վարի թաղէն սկսեալ մինչեւ Սինամուտ :

Ժամանակաւ Պատրիարքաբանը զՏ. Վերդանէս քահանան իրարբերդ աքսորած է կրօնական գաղափարներուն ի պատիժ : Եւ հոն անիկա սերմանած է Բողոքականութեան առաջին սերմերը : Բանի մը տարի յետոյ Ամերիկացի անձնուրաց միսիոնարը, Մ. Տընմոր, կը հաստատուի հոն, վերի ու վարի թաղերը ժողովատեղիներ բանալով կը սկսի քարոզել : Աւետարանական եկեղեցին կը կազմուի 1856 Հոկտեմբերին, տասնի չափ անդամներով : Հետեւեալ տարին Օգոստոսին կը ժամանեն Մ. Օ. Փ. Ալլէն եւ Ք. Ն. Հուրլըր : Շմաւոնեանը երկու ամիս կանխելով Քիչ յետոյ Մ. Տընմոր այլուր կը փոխադրուի, եւ Մ. Հ. Ն. Պարնըմ կու գար 1859ին :

Մ. Ալլէն մեղմ բնաւորութեամբ հանդարտաբարոյ անձ մըն էր : Քիչ մը Հայերէն սորվելէն ետեւ 1859ին բացուած Աստուածաբանական վարժարանին վերատեսուչ եղաւ : Մ. Հուրլըր եփ ջուրի կը նմանէր : գիշեր ցորեկ անդադար կը գործէր եւ իր նպատակին հաս-

վրայբեռնեալ, և կ'ըսէ կօշկակարը: «Չըլլար, օղուլ Օհան, և կը պատասխանէ, «Ես ալ անոր համար է որ քեզի հարցում չեմ ըներ, դուն Ուրշի բեռն չեա կրնար տանիլ»:

Ոչ ալ իր քարոզներուն մասը կը կազմէին ազգային եկեղեցւոյ ծէսերն ու արարողութիւնները: Իր նիւթերն էին Տէր Յիսուս Քրիստոս, Անոր սէրը, անոր կատարած քաւութիւնը, Անոր անցուցած կեանքը սուրբ ու անմեղ: Կը ջանար մեղաւորին աչքին առջեւ բռնել անոր պատկերը, եւ կը ստիպէր որ մեղաւորը անոր նայի ու նայի, մինչեւ որ անոր նմանի: Երբէք չէր ջանար զմարդիկ Բողոքական ընել, կը մղէր զանոնք Յիսուսի գիրկը եւ կը թողուր որ իրենց խղճին լոյսով եւ Աստուծոյ Խօսքին առաջնորդութեամբ քալեն: Հոգը չէր թէ ինչ անուն կը կրեն — Լուսաւորչական, Ասորի թէ Բողոքական:

Նորադարձ ջերմեանդ Բողոքականները վարժապետին այս ընթացքը տեսնելով կը դայթակղէին, խորին վշտով գլուխնին կը շարժէին եւ իրարու կ'ըսէին, «Ախ՛ս, վարժապետնիս շատ ըրինտ է, շատ ուսումնական է: Եսկայն, ինչ օգուտ, անիկա վերջապէս «եկեղեցին» պիտի դառնայ եւ շատերն ալ ետեւէն պիտի քաշէ»:

Այս կասկածներով չփոթած՝ միտնաւորաց կ'երթան ժողովրդեան զխաւորները, եւ կը խնդրեն որ վարժապետը ԱՔՍՈՐԵՆ, զի մի գուցէ ժողովրդեան միտքը պղտորէ:

Սակայն հետզհետէ գաղափարները բարեփոխուեցան, ազգին հատուածները իրարու մօտեցան: Երկու տարի չանցած բարոյական հալածանքները դադարեցին: Լուսաւորչականք եւ Ասորիք բազմութեամբ քարոզի կու գային: Անգամ մը եկողը դարձեալ կու գար, «Համը առի, ալ ետ չեմ կրնար կենալ»:

Ըսելով: Ունկնդիրները գուրսը իրարու կ'ըսէին, «Ես ու չաքար կը կերցնէ»:

Մինչ իսկ ծերունի քահանայն Տ. Մանուէլ անգամ մը եկեղեցւոյ դասէն կը ծանուցանէ, «Օրհնեալ ժողովուրդ, առաւել կանուխ եկեղեցի եկէք նախնեաց շարականները լսելու, յետոյ ով որ կը փափաքի՝ թող բրօտներուն վարժապետին քարոզին երթայ, անիկա հոգեւոր է, միւս բրօտներուն չի նմանիր, բերնէն ոսկի ու գոհար կը թափի»:

Հասարակութիւնը արթնցած էր, մտաւոր եւ հոգեւոր լոյս կը փնտռէր: Աշխարհաբառ Աւետարանը միստիկական ջանքով ամեն տուն մուտ գտաւ: Տարիքին առած ալրեր եւ կրկն կարգաւ սորվեցան Աստուծոյ պատգամները անձամբ կարդալու համար: Աղօթքները կրկնապատկուեցան, քանզի գրաբառ գրաւոր աղօթքները կրկնելէն ետեւ՝ ծունկի կու գային, աչքերնին կը գոցէին եւ գլուխնին բանալով՝ Բողոքականաց նման աղօթքներ կը մատուցանէին ի խորոց սրտէ: Բողոքականաց պէս ծով կը բռնէին, եւ պահոց օրեր պահք: Ժողովարանէն ներս մտած պահերուն երեսնին կը խաչակնքէին եւ իրենց լումաները երկու եկեղեցեաց դանձանակներն ալ կը ձգէին «չէն ու պայծառ» պահելու համար:

Խարբերոցիք իրաւունք ունին պարծելու թէ այլեւայլ յարանուանութեանց պատկանող քրիստոնէից մէջ տանեկիներորդ դարուն վերջերը տիրող եւ թոյլատու գաղափարները արդէն մուտ գտած էին ի Խարբերդ 1858—60 թուականներուն:

Աւետարանական խմորին ազդեցութիւնը կ'ընդարձակէր, շրջակայ քաղաքներն ու գիւղերն հոգեւոր անունդ կը խնդրէին, Շմաւոն-

եան եւ իւր պաշտօնակիցներ անոնց կայացելէն ամեն պատեհութեամբ ձիւնին ու բուրնին, ցուրտին ու տաքին: Դիւղերը դեռ եկեղեցիներ կազմուած չէին, ուստի քաղաքի եկեղեցւոյն կ'անդամակցէին, որն որ կ'աճէր եւ կը բազմանար: Ժողովատեղին այլ եւս պզտիկ գալուսն ընդարձակագոյն սրահ մը տեղափոխուեցաւ: Տղայոց եւ աղջկանց զատ զատ դպրոցներ բացուեցան, ուր հարկւրաւոր փոքրիկներ կը յաճախէին, եւ Աստուածաբանական վարժարանը վերի թաղը փոխադրուելով՝ կանոնաւոր ընթացքը սկսաւ 1859ին:

(Շարունակել)

ԵԿԵՂԵՑԻ ԵՐԹԱՆԿԸ ՓՐԿԵՆԵՐ ԶՄԱՐԻ

Հայիւ եղած է թէ Անգղիոյ մէջ Կիրակի օրերը եկեղեցի գացողներուն թիւը ամբողջ ժողովուրդին միայն մէկ երրորդ մասը կը կազմէ: Եթէ Բրիտանիայ անուամբ յորջորջուող ժողովուրդին թիւը 30 միլիոն սեպենք, պիտի տեսնեմք թէ Մեծն Բրիտանիոյ մէկ ծայրէն միւսը Կիրակի օրերը՝ գրեթէ նոյն ժամուն տասը միլիոն ժողովուրդ Տէրօջը տունը կը յաճախէ: Անոր երկրպագութիւն մատուցանելու համար: Այս համեմատութեան դէմ թէեւ շատ անգամ գանգատներ յարուցուած են ամպիոններէն, սակայն բաղդատմամբ ուրիշ երկիրներու՝ Անգլիա եւ Ամերիկա կրնան առաջինները հանդիսանալ այս մասին: Անշնչելի է այն տպաւորութիւնը զոր առաջին Կիրակին ձգեց մեր վրայ, երբ Լոնտոն այցելեցինք: Կիրակի առաւօտեան ժամը տասնուկէսէն մինչեւ տասնըմէկ փողոցները խուռն բազմութեամբ լեցուն կ'ըլլան, բոլորն ալ մաքուր հագուած, տղաքներ եւ ծերեր, մարդիկ եւ կանայք, երիտասարդներ եւ օրիորդներ, խումբ խումբ, ընտանեօք կամ անհատներ, ինչպէս որ պարագաները կը ներնն, Սուրբ գիրք կամ երգարան ձեռքերնին բռնած կը դիմեն դէպ ի եկեղեցի: Կը զգաս թէ կը գտնուիս երկրի մը մէջ ուր կրօնքն կը յարգուի:

Թուրքիոյ ներքին գաւառներուն մէջ ալ եկեղեցի երթալու փափաքը նուազ չեմ մեր Հայ Աւետարանական ժողովուրդներուն մէջ, սակայն այսպէս չէ այն մեծ վաճառաշահ քաղաքներուն մէջ ուր Յրանսական բարքը տարածուած եւ աշխարհամոլութիւնը խոր արմատ ձգած է: Պոստոյ, Չմիւռնիոյ, Հալէպի, Աղեքսանդրիոյ եւ Գահիրէի մէջ թէեւ Բրիտանիայ կողմէն ընակիչներուն եկեղեցի գացող մասին համեմատութիւնը գտնել դժուար է, բայց ճշտութենէ շատ հեռու չենք ըլլար կարծեմ, եթէ ըսենք, Այս քաղաքներուն մէջ հազիւ թէ յիսուէն մէկը կանոնաւորապէս եկեղեցի կ'երթայ: Կիրակի օրերը իրենց գործերով զբաղողներուն, եւ կամ թէ սրճարաններուն եւ զինեռուներուն մէջ հաւաքուած հոծ բազմութեան վրայ նետ ուած ակնարկ մը կը բաւէ համոզելու մեզ այս մասին: Շատերուն հանդիպած եմ որ դժուարութիւնները ցոյց կու տան Բրիտանիայ ըլլալուն եւ եկեղեցի երթալուն՝ այսպիսի աշխարհամոլ քաղաքներուն մէջ: Կ'ընդունինք թէ այս դժուարութիւնները իրական են եւ մեծ ազդեցութիւն կը բանեցնեն մարդուս կրօնական զգացումներուն վրայ: Բայց միանգամայն մոռնալու չենք որ ճշմարիտ Բրիտանիայ ըլլալուն արժէքը կ'աւելնայ մեր ճամբուն վրայ գտնուած խոչընդոտներուն մեծութեամբ համեմատ: Անցեալ օր, երբոր կը խօսէի մեր եղբայրներէն մէկին հետ եւ կը խրատէի զինքը Կիրակի օր գործով չզբաղիլ եւ եկեղեցի գալ, պատասխանեց թէ եր-

կիրը եղած ատեն չէ թէ միայն խանութը չէր բանար, այլ նաեւ երբոր իր պզտիկ գաւաղը տասը փարսնի սառնանք ուղէր, կը յանգիմանէր զայն թէ այսօր Կիրակի է: ամէն օր եկեղեցի կ'երթար եւ քարոզին պատանակութիւնը իր գրպանի տետրին մէջ կ'անցունէր: Ինչ ցաւալի է ուրեմն տեսնել այս տարբերութիւնը, զոր միջավայրը անոր վրայ գործած է: Թէ Անգլիոյ եւ թէ Թուրքիոյ ներքին գաւառներուն մէջ եկեղեցի երթալ դիւրին է: շրջապատող մթնոլորտը կը հրապուրէ մեզ դէպ ի եկեղեցի: ամէն մարդ հոն կը դիմէ, եւ անգամ մը որ փողոց ելլենք, կամայ ակամայ ընդհանուր հոսանքէն մղուելով ինքզինքնիս եկեղեցի կը գտնենք: Եկեղեցի երթալուն առաքինութիւնը հոս է որ մինչ ամէն մարդ դէպ ի սրճարան կամ զինեռուն կը դիմէ, մենք այս ընդհանուր հոսանքին հակառակ դէպ ի Տէրօջը տունը կը թիափարենք:

Ուրիշներ ալ կան որ կ'առարկեն թէ չեն սիրեր եկեղեցի երթալ, որովհետեւ եկեղեցական պաշտամունքները ճանճրացուցիչ եւ տաղտկալի են, թէ այսինչ պատուելին լաւ չքարոզեր: Կ'ընդունինք թէ կան եկեղեցական պաշտամունքներ որ միօրինակ են եւ ժողովուրդը դրաւելու հանգամանք չունին, կան քարոզիչներ որ պերճախօսութենէ դուրկ ըլլալով Տէրօջը Խօսքը պարզ եւ առանց սեթեւեթի կը ներկայացնեն: Բայց եկեղեցի երթալուն բուն իմաստը հասկցած չեն անոնք որ կը փափաքին սոսկ հաճելի ժամ մը անցընել հոն, կամ ճարտասանական տեսնախօսութեան մը ունկնդրել: Անշուշտ քարոզիչ մը աշխատելու է որ հնար եղածին չափ հրապուրիչ կերպով արտասանէ պատգամը, զոր Աստուած իրեն տուած է այն օրուան համար: Եսկայն բուն Խօսքը անհետանալու չէ պերճախօսութեան քողին տակ: Կիրակիօրեայ Բրիտանիական պաշտօնը կամ քարոզը տարբեր է գիտական կամ ուսումնական նիւթերու վրայ արտասանուած ճառերէն: Եկեղեցի կ'երթանք կենաց Խօսքը լսելու եւ անկէ մեր հոգեւոր անունդ ընդունելու:

Ուրիշներ ալ կան որ մատնանիչ կ'ընեն այնպիսի մարդիկ որ կանոնաւորապէս եկեղեցի կ'երթան եւ եկեղեցւոյն գործերուն կը մասնակցին, եւ սակայն դժբախտաբար իրենց կեանքին եւ բարքին մէջ տիպար անձնաւորութիւններ չեն: Եկեղեցւոյն մէջ այսպիսի անձերու գտնուիլը անուրանալի դժբախտութիւն մըն է: Եսկայն այսպիսի անհատական բացառութիւններ ապացոյց չեն որ բոլոր եկեղեցի գացողները կեղծաւոր փառնեցիներ են, եւ կամ թէ կրնայ եկեղեցի երթալուն արժէքը նուազիլ, որովհետեւ հոն կը գտնանք այնպիսիներ որք Բրիտանիական ժողովն տակ իրենց շահերը կը փնտռեն: Տասներկու առաքեալներուն մէջ Յուդայի մը գտնուիլը ոչ միւս առաքեալներուն վրայ կեղծաւորութեան կասկած մը կրնայ նետել՝ եւ ոչ ալ Բրիտանիական արժէքը նուազեցնել: Անգլիացի քարոզիչ մը կ'ըսէ, «Ոչ մի Բրիտանիայ իրաւունք ունի եկեղեցւոյ շրջանակէն դուրս կայնելով զայն քննադատելու: Բայց ես ըստ բաւականին բարի չեմ որ եկեղեցւոյն պատկանիմ»:

Ուրեմն միացիր եկեղեցւոյն որ աւելի բարի ըլլալով, Բայց ես Բրիտանիականութիւնը դաւանողներուն շատէն աւելի բարի եմ, ուրեմն եկուր մեր մէջ, որ քու օրինակիդ եւ ազդեցութեանդ օգուտները վայելենք»:

Բայց կարելի չէ՞ ճշմարիտ Բրիտանիայ մը ըլլալ եւ փրկուիլ առանց եկեղեցի երթալու:

պարզել : Ոչ երբեք , այդ խորհուրդը ու ուրոշում փրկարար չեն , տխուր ու քանդիչ , եւ բարձր , երբեմն ալ ահաւոր ու քստմնելի եթէ երբեք գործնականանան : Այս պահուն գուցէ այդ կամ կին ետ կ'երթան իրենց անցեալ օրերուն մէջ՝ երբ քաղցր ու երջանիկ կեանք մը ապրելու յուսովն ու երազովը միութեան դաշինքը կնքած են , եւ կ'անիծեն անոր գոյութիւնը : Մերթ այդ դաշինքը լուծելու ապօրինի ցնորքին մէջ կ'երթան թաղուիլ , եւ մերթ ազատելու համար այդ կեանքէն , թողուլ , լքանել ընտանեկան յարկը եւ հեռանալ անկէ , եւ ո՞վ գիտէ դեռ ինչեր կը մտաբերեն :

Հապա այդ ընտանեկան կեանքի մէջ ապրող զաւկները . միթէ կարելի է որ գոհ մնան անտի , արդէն օրէ օր դէպ ալն ատելութիւն է որ կը անանի անոնց մէջ տխուր հետեւանքներովը : Անոնք արդէն որոշած են թռչիլ օր մը , երբ զօրանան իրենց թեւերը՝ բոցն ամայի թողով եւ հոն դառնալն ի սպառնալով : Եւ իրաւ շատ չանցնիր՝ այդ ծրագրեր ի գործ կը դրուին , կամ տուն մը ամբողջ ամայացած պիտի գտնես , եւ կամ հոն ամայութեան մէջ մէկը որ դատապարտուած է մինակ մնալու՝ տրտնջալով եւ անիծելով բախտը , եւ կամ ուրիշը որպէս թէ պատահաւ ըլլար իր այդ վախճանին , առանց սակայն զգալու իր մեծ պակասը :

Ով տանտէր ու տանտիկին . քեզի է հարցս : Ո՞վ բերաւ , ո՞վ ստեղծեց տանդ մէջ այս դառն ու թշուառ կեանքն ու վիճակը : Արդեօք պարագաներդ , չքաւորութիւնը , հարստութիւնը , եթէ ոչ բաղդը եւ կամ Աստուած , որպէս շատ անգամ սովոր էք զըրպարտել ու անիրաւել : Ոչ , ոչ , ասոնց եւ ոչ մին . միակ եւ մեծագոյն պատճառը անձիդ մէջ պարտիս փնտռել : Մէրը՝ օսկի թեւերը բացած՝ իր բեր պարզեւնեցողք քանի՜ քանի անգամ եկաւ թաղի տանդ մէջ , բայց դու տեղի չտուիր անոր : Երջանկութիւնը միշտ սպասեց եւ դեռ կը սպասէ ալ զրանդ առջեւ ներս մտնելու , բայց չես թուլատրեր անոր : Կամ դու եւ կամ քու յոռի մէկ ունակութիւնդ ու բնաւորութիւնդ ստեղծեցին ընտանեկան թշուառութիւնդ :

Ինչ . միթէ պարագաներուդ եւ նոյն իսկ ընկերակաճութեան ալ ապերջանկութեանը պատճառ չ'ես համարիր զիւրազրգիւ եւ բարկացող մարդ մը ըլլալդ : Այդ բնաւորութիւնդ քու մէջդ ուրիշ կարգ մը իրեն ընկերակից դատապարտելի յատկութիւններ ալ կը մտնէ : Երեսդ ըսել չըլլայ , երբ այդ է բնաւորութիւնդ , քննէ անձդ եւ պիտի գտնես որ դու միանգամայն՝ հպարտ , նախանձոտ , զրպարտիչ , ստախոս , զարնող , կոպիտ եւ անքաղաքավար բնաւորութեան տէր մարդն ես նաեւ , եւ վա՛յ պարագաներուդ : Ահա ասոնք են քու մէջդ որ ընտանեացդ խաղաղութիւնն ու հանգիստը կը վրդովեն , այլոց մէջ անձիդ դէմ ատելութիւն ու զղուանք կը շինեն . ասոր համար ընկերակաճութիւնը խոյս կուտայ քեզմէ եւ չ'համարձակիր հետդ յարաբերուիլ , եւ շատ հեղ համբերութիւն կը մազթէ պարագաներուդ , թէեւ դու մեծութեանդ նշան կը համարիս այլոց այդ ներքին զգացումը հանդէպ անձիդ : Ասոր համար է որ ոեւէ ծառայութիւն գնահատել չես գիտեր , բայց միայն նախատել ու վշտացընել : Միշտ կը յանդիմանես , յօնքերդ լարուած եւ աչերդ միշտ պատրաստ են իրենց ծակող նետերը նետելու : Միշտ կը պոռաս , կը կանչես , կը նախատես , կը զարնես , կը փշրես , կը կոխտես՝ առանց ներել գիտնա-

լու : Միայն ինքզինքդ կատարեալ կը ճանչնաս եւ ուրիշ ամէն մարդ թերի եւ յանցաւոր : Կ'ըսես , կը խօսիս , ամէն բանի վրայ կը դրդրաս : Ահա այս բնաւորութիւններդ ոչ միայն ընտանիքի մը հապա ընկերակաճութեան մըն ալ հանգիստն ու երջանկութիւնը կը վրդովեն : Նախ ինքզինքդ կատարել սովորէ : Այլոց թերութեան վրայ ղայրանալէ առաջ դու քեզ չտկէ , դիտնալով թէ ամենամեծ թերութիւններով լեցուն մարդն ես դու :

Սոսկա տանդ մէջ անձիդ դէմ ատելութիւն եւ պօգանք մշակելէ , սոսկա հետդ ապրողներու մէջ այդ բնաւորութեամբդ՝ անգթութիւն , քինախնդրութիւն , փրոտախրութիւն , ապստամբութիւն թելադրելէ : Սոսկա , սերունդ մը կը պղծես , տունդ կ'ամայացնես , առեւեր կը քանդես : Ամէն բանի մի դրդըրար , ամէն բանով մի գրգռուիր , խորհելով թէ այնպիսի են քու թերութիւններդ որ ոչ մարդիկ եւ ոչ ալ Աստուած պիտի ուզէ ներել : Յաւէտ ամէցիր որ այդ բնաւորութեան տէր մարդն ես դու . դու որ ինքզինքդ չես կրնար կատարել , ինտո՞ր ուրիշը կատարել կ'ելլես : Այդ բնաւորութեամբ սիրելի բնաւորութիւններ կը խամբեցնես , սրտի սիրելագոյն զգացումներ կը խանձես , մէկ խօսքով՝ կը սպաննես հոգիներ եւ հոգեկան կարողութիւններ : Եւ սէրը՝ բարեկամ սէրը որ ընտանիքներու կեանքն է , կ'աքսորես տունէդ : Սոսկա :

Մերթ արեցողութիւնդ է ընտանեացդ թշուառութեան եւ ապերջանկութեան պատճառ : Գիտես արդեօք թէ ո՞րպիսի անիրաւութիւններ եւ անկարգութիւններ կը գործես , ինչ մեծ զրկանքներ կ'ընես , ինչ մեծ չարիքներ ու թշուառութիւններ կը ծնանիս տանդ մէջ , բարեկամ , երբոր կը խմես , երբոր դատողութիւնդ , խիղճդ եւ զգացումդ կը կորուսանես : Այն ատեն երբ կը թմրիս բովանդակ հոգեկան կարողութեամբդ , եւ կը դադարիս մարդ մ'ըլլալէ , վայրագ բնաւորութիւն մը կը հագնիս , եւ այն պահուն որ յիմարանցի մէջ պահապաններու հսկողութեան տակ ըլլալ պէտք էիր , տանդ մէջ կը գտնուիս , եւ ինչ բարբարոսութիւններ չես գործեր . ինտո՞ր կրնան կին , զաւկներ երջանիկ լինիլ հոն տան մէջ՝ ուր քեզ նման դեռ մը կայ խաղաղութիւնն ու հանգիստը վրդովող , որ կ'ահաբեկէ կին ու զաւկներ , որ կը հայհոյէ , կը զարնէ , կը փշրէ , կը կործանէ , կը սպաննէ : Ո՞վ պիտի ուզէ մնալ ու ապրիլ հոն ուր դու կաս : Թշուառ մարդ , արեցողութեան անձնատուր դերի մ'ըլլալով թշուառ է կեանքդ : Բայց ափսո՞ս որ կը քայքայի , կը թշուառանայ եւ կը կորնչի քեզի հետ ընտանիք մ'ալ , որ երջանիկ լինելու համար կազմուած էր :

Ոչ , մի փորձեր ըմպելիով երջանկութիւն ձեռք բերել : Մէկդի թօթափէ այդ կործանիչ ունակութիւնդ եւ թոյլ տուր որ սէրը՝ քայքայիլ հոն , եւ այն ատեն պիտի ճաշակես երջանկութեան քաղցրագոյնը տան մէջ զոր երբեք չճաշակեցիր օր մը ըմպելիքի բաժակով :

Վ. Ե. Բ.

ԳՈՂԳՈԹԱ

Արեւանց կատարները վսեմ են , գագաթները . սքանչելի , տեսարանները այլազան , տպաւորութիւնները դիւթիչ : Անոնց քով հոգին կը խռովի :

Գողգոթան չունի զանազան տեսարաններ , վսեմին հմայքը . բայց շատ աւելի մշուշ ու մառախուղ , խաւար ու խորհուրդ , ճա-

ռագայթ ու արեւ կայ հոն : Հոն հոգին կը յափշտակուի ու ինքզինքը կը կորսնցնէ վեհ մտածումներու ամբոխին մէջ :

Գողգոթան մարդկային անկումին խաչաքարն է , մեղքին յիշատակարանը : Անոր վրայ բացուած է սեւ անդունդը , որոյ մէջ մարդկային հունաւորութեան երակը կ'երեւի : Հոն բացայայտ կը տեսնուի թէ մարդը հրեշտակ չէ , անարատութիւն , անկեղծութիւն , կատարելութիւն սոսկ իտէալներ են որ կը ճառագայթեն մտքին մէջ ու հոն անոր շնորհներն մէջ կը գահակալեն : Մահու միջրոպը , ապականութեան սերմը , անկումի հակումը , կործանումի իրողութիւնը անշինջ տառերով խաչին վրայ գրուած են : Աղօթքը , խոնկը , արցունքը , դոհը , խրատը , յորդորը , յոյսը , վախը երկինքը , դժոխքը , մտածումը , մառախուղը , ճշմարտութիւնը նախապաշարուած պատկանելի դարձեց մէջ կրցած չեն մարդը անարատութեան դրախտը պահել , անոր կատարելութեան սանդուխտ ըլլալ , կիրքերուն սահման մը դնել , անոր հակամիտութիւնները խեղդել , անոր մէջէն մտի , նիւթի կիրքերը բնաջինջ ընել ու զայն մոտեցնել կատարելութեան , բացարձակին , Աստուծոյ : Մարդը մարդ է , որդի Ադամայ . զաւակ Եւայի , եղբայր անկումի , ժառանգ արցունքի , դաշնակից խաւարի , գործակից մահու : Եթէ մը արտօսը թափէ հոս : Այդ խաչաքարին ճակատը օծէ համակրանքի արցունքով մը մարդկային ճակատագրին :

Մարդկային նկարագրին ուրիշ մէկ սեւ գիծը կը տեսնենք Գողգոթայի գագաթը , Նախանձը , այդ զագրալի մողսը , որ սրտերու մէջ կը սլքտայ , զգացումներ կը բռնկցունէ , կամբերը կը յաղթահարէ : Այդ կոյրը որ ամէնը մշուշ կը տեսնէ : Այդ ապերախտը որ կ'ուտէ ու կ'ուրանայ , կը վայելէ ու կը դաւաճանէ , կը զգածուի ու կը քարանայ : Այդ ոխերիմը որ սիրտ չունի , ներել չգիտեր , վրէժ կը գոչէ ու չրթները կ'այրին , որ կը մահացնէ ու կը ժպտի , կը քանդէ ու կը հըրձուի . կը լացնէ ու կը պարէ : Այդ ապուշը որ իր մէկ աչքը կը հանէ ուրիշին երկու աչքը հանելու համար : Իր մէջ դժոխային հուր մը կը վառէ ուրիշը բոցերու մէջ տապկելու , իր վարկը կ'աւրէ ուրիշին արժանապատուութիւնը սպաննելու , իր յաւիտենական ճակատագրի կը վտանգէ ուրիշին ներկայ բարօրութիւնը խանգարելու : Որ կը կատղի , կը փրփրի , ինքզինքը կ'ուտէ երբ ուրիշը բարձր դիրքի արժանացած կը տեսնէ : Նախանձը ազնուապետական է . չկրնար դիմանալ երբ խոնարհ գերդաստաններէ , աննշան անկիւններէ աշխարհի ճակատագրի կը վարող անձնաւորութիւններ կը ծին : Նախանձը երեւակայութեան կը կրթնի , անցեալին կը յենու , արժանիքի անհաշտ թրշնամին է , այս նախանձը խաչին վրայ կ'աղաղակէ ու սեւ մուր կը քսէ մարդկութեան ճակտին : Փարիսեցին ու գալիլէ նախանձի առաքեալ , մարմնացեալ հրէշներ , են ու Յիսուս՝ արժանիքի խորհրդանշանը , անմեղութեան զոհը , որ իր լուռ հեծկլուտներուն մէջ կը շանթահարէ նախանձը ու բողոք կը բառնայ մարդկային խղճին դէմ :

Գողգոթայի վրայ յաղթական կը կանգնի ճշմարտութիւնը նախանձու եւ մահուան վրայ : Հոն ճշմարտութեան առաքեալ , մարմնացեալ ճշմարտութիւն , Յիսուսը , իր անուշ ուղի կը կնքէ ճշմարտին փաստը , իր մահով կ'արդարացնէ արդարութեան արմատական թշնամի վախն ու կեղծիքը , Փարիսեցին ու գալիլէ . վարդապետն ու ռաբբին ամօթահար

կ'իման խաչին տեսարանին հանդէպ, երբ արդարութեան փաստաբանը իր կեանքը կուտայ ու լեզուն չփոխեր: Խաչին վրայ տարածուած բազում կենքեր, ափին մէջ հաստատուած բեւեռները, արտեւանունքներուն տակ մարմնող ակնարկները, արիւնահոս կողերը, սէր ու ներողութիւն բուրոյ չըթնեցող հրեղէն լեզուներ են, որոց ազդեցութիւնը կը զոհները կը մեռնին մեղքի համար ու կ'ապրին արդարութեան համար: Խաչը սանդուխն է ուրկէ հողիները Աստուծոյ կը բարձրանան, սրտերը Բացարձակին կը մերձենան, ու հողիները կ'անմահանան:

Գողգոթան պատմութեան Գորդեան հանգոյցն է: Էն խորհրդաւոր դադանիքը — Աստուածին մարմնացումը — հոն կը ճառագայթէ: Ընտելութիւնը իր բոլոր վսեմութիւններով տիեզերքը իր բոլոր խորհուրդներով կը գաճաճի այս սքանչելի գաղտնիքին քով, որ Գողգոթայի գագաթը կը պարզուի:

Հոն Արարիչը կուտայ, կը դթայ իւր արարածներու տառապանքին վրայ, զանոնք փնտռել կու գայ ու անոնց համար կը մեռնի որ ապրիմ: Ինչ սքանչելի սէր, ինչ հրաշալի յայտնութիւն, որուն քով սկեպտիկին ճակատը կը պատուի, անհաւատին սիրտը կը քարանայ, տարակուսողին ուղեղը կը պայթի, իմաստասէրին գանկը կը գալարի, պատմաբանին գրիչը կը կարկամի, մարդուն հոգին կը լայննայ ու հաւատացեալին սիրտը կը ցնծայ: Մարդկային բանավարութիւնը այս գաղտնեաց ծաղիքը չկրնար թափանցել, այս խորհուրդին առջեւ կը խեղագարի: Բանապաշտութիւնը կ'ապստամբի, իսկ սիրտը իր անմահ յոյզերով ու ձկողուններով, իր յաւիտենական տենչերովը այս խորհուրդին մէջ միայն կը գտնէ իր յաղեցումը: Հոս կը խաղաղի, կը յափշտակուի, կը մեամերանայ, կը մարի ու կը հեծկտայ Աստուած...:

Խարբերդ ԹԱԳԱՆՆԵՍ ԳՈՒԶԻԳԱՆԵԱՆ

ՀԱՆԴԵՍ ՆՈՐ ԴԱՐՈՒ ԱՌԹԻԻ

Տասնեւիններորդ դարուն ողջերթ եւ քսաներորդ դարուն բարի գալուստ մալթելու համար Եփրատ Գողգոթի երէց կարգի սաները Դեկ. 31ին (Ն. Տ.) իր տեսակին մէջ նորագոյն ու չքնաղ հանդէս մը սարքած էին: Դպրոցի սրահն մեծ լամբարներու եւ գոյնզգոյն մոմերու լոյսովը ողողուած էր: Սրահին մէկ պատին վրայ գծուած կ'երեւի խորհրդաւոր պատկեր մը: Ալեւոր, զառամեալ հարիւրամեայ ծերունի մը 19 դարերու բեռան տակը կըքած կ'երթայ մութ ամպերու մէջ յաւիտենապէս թաղուելու: Անոր ետեւէն եօթներկեան ծիածանի մը տակէն կը ծնի մանկիկ մը՝ ձեռքը խաչ մը բռնած ու զըլխուն վրայ յաւիտենականութեան մեծ պսակը զըռնուած: Կարծես մանկիկը յաւիտենականութեան աշխարհէն ծնող լուսաթեւ հրեշտակ մ'է որ կու գայ հալածել հին դարը իր բոլոր հնութիւններովը եւ լուսաթիւ թեւածել աշխարհի կրկնսին վրայ: Իսկ ինչ հիանալի իմաստալից խօսքով մը կ'ողակուի այս ալեւոր, ալեհեր ծերունի որ կ'երթայ յաւիտենականութեան մէջ պահուելու եւ նորածին մանկիկը որ նոր կու գայ լոյս աշխարհը — «Դարեւ»... «Է ծնի»... «Է Դարեւ»:

Երէց կարգի սաներու ջերմ հրաւիրանօքը ներկայ էին հանդէսին Ամերիկեան ազգին ներկայացուցիչը, Փրոֆ. Նորդըն, գոլէճի նախագահն, Տր. Կէյթս, Ամերիկացի ու ընկի վարժուհիներ, գոլէճի փրոֆէսորներ, ուսուցիչներ, երիցագոյն կարգը եւ ուրիշ ե-

րեւելիներ: Իրիկուան ժամ 7 էր (Ը. Ե.): Հանդէսը սկսելէն առաջ աղօթքի ժողով մը տեղի ունեցաւ, որուն առաջնորդեց վերի թաղի քարոզիչ Թորոս Էֆ. Ասլանեան: Աղօթքի ժողովին մէջ Տր. Կէյթս խօսեցաւ նիւթ ունենալով չափաւ: Շատ ազդու օրինակներով բացատրեց թէ կեանքը հաշիւ մ'է: Ջերմ աղօթքներ ու խօսակցութիւններ ըլլալէն վերջ ժողովը փակուեցաւ եւ հանդէսը սկսաւ երգեհոնին, ջութակին ու կիթարին ներդաշնակ մեղեդիներով: Գոլէճին երանժըշտակեալ Պատ. Կիրակոս Խաչատուրեանի անդրանիկ որդին, Սամուէլ Էֆ. Խաչատուրեան, իւր երաժշտի բնածին յատկութիւնով հիացուց հանդիսականները: Իւր վարժ մատենութիւնը երգեհոնը ոգեւորուած կ'երեւէր: Երբեմն թռչնոյ մը նման խոր թաւուտներու մէջէն կը դալալայէր: Երբեմն կ'որոտար կայծակնաստ ու երբեմն ալ, ահ, հեղասահ վտակի մը նման կը գլզար, կը հոսէր դէպ ի հանդիսականներուն սիրտը, հոն թաղուելու եւ անհետանալու համար: Վայրկեանները անգագապէս կը թռչին ու մենք հիացած ու գինովցած նուագներէն՝ կ'երազենք: Նուագը վերջացաւ եւ հանդէսին նախագահն, Փրոֆ. Նիկողոս Էֆ. Թէնէքէճեան, ոտքի կեցած իւր ջերմագին շնորհակալութիւնը յայտնելով Փրոֆ. Նորդընին եւ բոլոր հանդիսականներուն՝ շատ իմաստալից ու վսեմ ոճով մը նկարագրեց 19րդ դարուն ոգին: Պատմագետ փրոֆէսորը յստակ ոճով մը նկարեց նաեւ դարուն զարգացումները, անկումները: Կարգը ստամոքսին եկաւ: Յարգելի երէց սաները պատուասիրեցին իրենց մեծարոյ հիւրերը թէյով, Ամերիկեան ու Թրքական լէպեթով եւ քաղցրահամ պտուղներով: Գիշերը բաւական անցած էր, երբ երիտասարդ ուսուցիչ Յովհ. Էֆ. Պուճիգանեան ընտիր բանաձեւներով 19րդ դարու դամբանականը կարդաց: Խաղեր, խնդուններ ու կատակներ զիրար կը հալածեն: Ամէն մարդ ժպտում ունի դէմքին վրայ, ժամացոյցին սլաքը յառաջ կը վազէ ողջունելու նոր դարը: Ժամը 12 կը մօտենայ: ամէն ոք կը դադրի խաղերէն ու իր տեղը կը զրաւէ: Նուագներ կրկին մեղ մոռցնել կու տան արագաթիւզ վայրկեանները: Տասը վայրկեան մնաց քսաներորդ դարուն մէջը թեւակոխելու: Եւ անա Մկրտիչ Էֆ. Որբերեան ոտքի վրայ կեցած՝ խորհրդալից ու վսեմ շեշտերով ողջունեց նոր դարը: Ժամը 12 հնչեց եւ բոլոր հանդիսականք որոտնդոստ ծափերով յուղարկեցին այդ ծերունին ու ողջագուրեցին մանկիկը: Լուսաժպտալ Մեծադոր ազգեր այս վայրկեանին թնդանութիւնով՝ զանգակներով զիմաւորեցին նորածին դարը: Խորհրդաւոր վայրկեան: Ալ ամէն ոք ձեռք ձեռքի տուած ուրախ դար, շնորհաւոր նոր դար կը մաղթեն իրարու: 20րդ դարուն մուտքին վրայ կեցած աղօթքները ու երգեցիկները, Հանդէսը փակուեցաւ Մր. Հընթինկթընի աղօթքով: Բոլոր հանդիսականք կազդուրուած բաժնուեցան իրարմէ՝ տանելով 20րդ դարուն բարեւները: Ուսանողաց այս հանդէսին կարգն ու սարքը, պատուասիրութեամբ մեղ ամէնքս ալ հիացուց: Կարճ միջոցի մը մէջ իրենց կրցածը ըրած էին ուրախացնելու իրենց պատուարժան դաստիարակները ու բոլոր հանդիսականները: Շնորհակալութիւն եփրատի երէց ուսանողաց:

Իցիւ թէ 20րդ դարը Բրիտանիա Դարը կոչուելու պատիւը ունենար, Յայնժամ մեր մնացած կեանքը օրհնեալ ու քաղցր պիտի լինէր: Խարբերդ ԱՐԱՍ Ս. ԵՐԵՅԵԱՆ

Ա. Ի. Ե. ՏԱԲԵՐ, Ա. Գ. Ե. ՏԱԲԵՐ, Ա. Գ. Ե. ՏԱԲԵՐ
Բողոքական մայր մը, որ իւր հաղիւ հինգ ամիս առաջ իր վեշտասանամեայ զաւակը, Յովսէփ, յուսալից ու բարի պատանի մը, Յիսուսի նուիրած էր, երէկ ունեցաւ դառն կորուստ մը եւս՝ երկու փոքրիկ զաւակներու մայր եղող աղջկանը մահուամբ: Դագաղը տունէն վերցուելու ատեն ի ներկայութեան բազմաց խօսեցաւ շատ գեղեցիկ եւ սրտաբուրդ քարոզ մը, որմէ բոլոր ունկնդիրք յուզուեցան, եւ անգամ մը եւս ապացուցուեցաւ Աւետարանին ազդեցութիւնն: «Ես բարբարոս մը չեմ», ըսաւ, «ես քրիստոնէայ եմ եւ յուսահատական ողբեր չպիտի ընեմ: Ես իմ աղջկանս դագաղին կը մօտենամ միայն անոր երկու խօսք ըսելու: Սիրելի աղջիկս, գնա երկինք. երթա՛ս բարեաւ. բարեւ ըրէ եղբորդ ու քոյրերուդ: Մենք ալ ալին ունինք ընդ հուպ քեզ հետ միանալ Գրիստոսի գրկանց մէջ: Փա՛ռք քեզ, սիրելի Յիսուս, փա՛ռք քեզ, Աստուած. շնորհակալ եմ որ հինգ ամսուան մէջ երկու անգամ մեզ այցելեցիր: Բայց բնաւ չեմ տրտնջար, բնաւ չեմ գանգատիր, փառք կու տամ. կը փառաբանեմ սուրբ անուշդ. եւ թէ որ տրտնջանաց՝ գանգատի ծիւր գտնուին սրտիս մէջ, ներէ ինձ: Բնաւ չեմ գանգատիր. փառք քեզ, Տէր, օրհնեալ ըլլայ սուրբ կամքդ: Միայն աղաչանք մը ունիմ. պահէ իմ մնացեալ զաւակներս: Կ'օրհնեմ փառաւորեալ անուշդ. փառք քեզ, սիրելի Յիսուս:» Ո՛հ, ո՛րքան երջանիկ են անոնք որ Աւետարանին լոյսն ունին, որ Յիսուսի վրայ կենդանի հաւատք մը ունին, եւ կենաց դառնագին վիճակներուն մէջն իսկ կարող են մխթարութեան ճշմարիտ աղբիւրին զիմելու:

Ռոտտոգո ՄԻՆԻՍԵ
30 Դեկտ. 1900

Ամերիկայէ թղթակից մը մեղի կը գրէ թէ Պատ. Ս. Դաւիթեան Սինամերկ ծնած չէ, այլ Սասնոյ Զիթէնք գիւղը, թէեւ ապաքնակած է Սինամերկ եւ Հաւատուորիկ եւ այլ տեղեր: Դարձեալ, Ս. Դաւիթեան ձեռագիրներ ունի Ամերիկաքնակ իր երկու որդիներուն քով:

Ա. Գ. Ե.

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԱԶԴ

ԱԶԳԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ԲՈՂՈՔԱԿԱՆԱՑ

Ի յիշատակ հանգուցեալ Վեհ. ՎիթթՈՐԻԱԹԱԳՈՒՀԻՈՅՆ Անդիոյ՝ հոգեւոր պաշտօն պիտի կատարուի այսօր ժամը 8½ին (Ը. Թ.) Պայպըլ Հառուսի մատրան մէջ: Սիրով կը հրաւիրուին փափաքողք ներկայ ըլլալ սոյն կրօնական արարողութեան:

ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՕՐԱՅՈՅՑ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱԴԱՆՈՅԻ

1901

Իբր 430 էջ: Տոմարական գիտելիքներ, եւ վիճակագրական, գիտական եւ ուրիշ զանազան յոյժ շահեկան շատ տեղեկութիւններ, Ազգային հիւանդանոցի այլեւայլ շէնքերուն պատկերներով: Հասոյթն Հիւանդանոցին յատկացուած: Դին 10 դահ: Կը դառնուի ամէն զրաւաճառի քով:

Ե. Բ. ԸՆԿԵՐԱՑՈՒԹԵԱՆ ԿԻՐԱՆՈՐԵԱՑ ԱՂՔԻԻ ԺՈՂՈՎ
Պայպըլ Հառուսի մատրան մէջ ժամը 9ին (Ը. Թ.): Նիւթ, Դաղ. Ե. 22, 23:
Իւսկիւտարի ժողովարանին վարի սրահին մէջ ժամը 8ին (Ը. Թ.):

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆԼՈՒՐԵՐ

Գերմանիոյ Կայսեր 1898ին երկրորդ անգամ մայրաքաղաքս այցելելուն իշխատակ Սուլթան Ահմէտի հրապարակին մէջ կանգնուած աղբիւրին բացման հանդէսին պաշտօնագէտ ներկայ գտնուելու համար Պերլինէ յատուկ պատուիրակութիւն մը եկաւ անցեալ ուրբաթ, չորս զինուորական սպայէ եւ արքունեաց սենեկապանէ մը բաղկացեալ Պատուիրակութեան պետն էր Կայսեր թիկնապահներէն Զօր. Փոն Բէսէլ, Կայսրանին մէջ Օսմ. բարձրաստիճան պաշտօնատարներ ընդ առաջ ելան եւ իերա Փալէս առաջնորդելին զանոնք։ Ուրբաթ առաւօտ Մ. Պէլէ մարտանաւն ալ հասաւ Կ. պոլիս։ Տարտանէլի առջեւ դեր ծովակալ Բամի փաշա եւ ուրիշ պաշտօնատարներ այդ նաւը դաջին բարի գալուստ մաղթել։ Մարմարայի մէջ անոր ընդ առաջ ելաւ Ֆրանս. զօռանաւը, որու մէջ կը գտնուէր դեր ծովակալ Հիւանի փաշա։ Պատուիրակութեան հինգ անդամները եւ Մ. Պէլէի սպաները Սէլամիդդի ներկայ եղան եւ Վեհ. Սուլթանին ներկայանալու պատիւ ունեցան։ Աղբիւրին բացման հանդէսը Կայսեր ծննդեան տարեդարձին օրը, կիրակի, կատարուեցաւ գեղեցիկ օրով։ Աղբիւրին պատուանդանը ութանկիւնի է եւ սպիտակ մարմարէ։ Անկէ կը բարձրանան ութ փոքր սիւներ մուտ կանանչ մարմարէ, որոնց վրայ կայ գմբէթ մը կանաչագոյն մետաղով ծածկուած։ Իւրաքանչիւր երկու սիւնի միջեւ 7 ծորակ կայ ճերմակ մարմարէ աւազանի մը վրայ բացուող։ Գմբէթին ներքին կողմը ոսկեգոծ է եւ Սպարապետի Դրան խորհրդական Ահմէտ Մուսթաֆա պէյէ խմբադրուած վերապետութիւն մը կը կրէ։ Աղբիւրին յատակածէր Կայսրն անձամբ պատրաստած է։ Շինութեան ամբողջ ծախքը գրեթէ 400,000 ֆրանք եղած է։ Արարողութիւնն սկսաւ ուղերձով մը ճարտարապետ Հէր Շէլի կողմէ, որ աղբիւրը Կայսեր պատուիրակներուն յանձնեց։ Ապա ուղերձներ խօսուեցան Գերմանական զեսպանէն, Զօր. Բէսէլէ, Ներքին գործերու նախարար Մէմուռ փաշայէ եւ Արտաքին նախարար Թէվֆիկ փաշայէ։ Ամէնքն ալ իշխատակեցին Վեհ. Սուլթանին եւ Կայսեր բարեկամութիւնը։ Երկու կառավարութիւններուն պատուիրակներն ալ աղբիւրին շուրջ դարձան մէջ մի ծորակի առջեւ կայեցով։ Արժաթեայ երկու արուակ լեցուեցաւ աղբիւրին ջրով, մին Վեհ. Սուլթանին եւ մին Կայսեր համար։ Երբ հանդէսը լնցաւ, ամբոխին մէջ մրցում մը սկսաւ թէ ո՞վ պիտի խմէր ամենէն առաջ։ Պատուիրակութեան անդամները եւ մարտանաւին սպաները այնչափ սիրեցին իրենց այս այցելութիւնը որ արտօնութիւն խնդրեցին նախագէտ որոշուածէն աւելի ժամանակ մնալ մայրաքաղաքս մէջ եւ ստացան ալ։ Քաղաքիս տեսարանները դիտելին անոնք եւ ուղեւորեցան Էսկիշէիր, Վեհ. Կայսրը Կարմիր Արծուի պատուանշանը չնորհեց Էվգաֆի նախարար Ղալիպ փաշայի, որու իրաւասութեան չըջանակին կը վերաբերի աղբիւրին հոգածութեան գործը։ Վեհ. Սուլթանն ալ պաշտօն կարգի Օսմանիյէ պատուանշան չնորհեց Զօր. Բէսէլի եւ ուրիշ պատուանշաններ պատուիրակութեան միւս անդամներուն։

Թէրիւսն փաշայէ, Ալեքսանտր Գարաթէոսորի փաշայէ եւ Զօր. Նասրը փաշայէ բաղկացեալ յատուկ պատուիրակութիւն մը երկուշաբթի մայրաքաղաքէս Լոնտոն ուղեւորեցաւ Վեհ. Սուլթանին կողմէ Վիքթորիա թագուհիին թագման ներկայ գտնուելու համար։ Ֆերաիւսն ալ իշխանը հրամայեց չորս շաբաթ սուգ պահել թագուհիին իշխատակին համար։

Կ. պոլսոյ մէջ քնակող Ամերիկացիները եւ րեքշաբթի Ամերիկեան զեսպանատան մէջ ժողովուելով որոշումներ քուէարկեցին Վիքթորիա թագուհեան նկարագրին վրայ իրենց սքանչացումը եւ անոր մահուան համար իրենց ցաւը արտայայտող։

Պիղայէ կը գրուի թէ Նիքոլա անունով համետագործի մը կինն ու աղջիկը տեղւոյն մօտակայ գետէն անցնելու միջոցին խեղդուած են։ Սըվադի մօտ երեք ուղեւորներ ձեռն հիւսի տակ մնացին եւ երբ հանուեցան ձիւնին տակէն, երկուքը մեռած էին եւ երրորդը գրեթէ անյոյս վիճակի մը մէջ էր։ Մայրաքաղաքիս նաւահանգստին մէջ երկու մարդիկ, Շէրիֆ Պին Սալիմ եւ Գրիգոր, իրենց առողջաստանաւը մտան եւ փայտածուխէ կրակ մը պատրաստեցին։ Առաջինը մեռաւ ածխային թթուէ, իսկ Գրիգորի կեանքը փտանդի մէջ է։

Կ'ըսուի թէ պաշտօնեայ մը ամէն օր աչքէ կ'անցնէ սպանդանոցները, եւ թէ վերջերս Գատրէօյի մէջ գրաւուած է մեծ քանակութեամբ էգ ոչխարի միս։

Թղթատարական եւ հեռագրական վարչութեան ճարտարագէտներու իշխ տնօրէն Մէհմէտ Էմին պէյ որոշուած է Թուրքոյ կողմէ ներկայ ըլլալ այն համաժողովին, որ ի մօտոյ Լոնտոնի մէջ պիտի գումարի հեռագրական զրուիւթեան մէջ մուծանքի բարենորոգումներու վրայ խորհրդակցելու համար։

Մէհմէտ Էմին զրահաւորին վերաչնուելուն աւարտած է։ Բայց անոր սպանադինման համար յանձնարարուած թնդանօթները պատրաստ չեն, ուստի նաւը Կ. պոլիս պիտի չգայ մինչեւ Ապրիլ։

Բուսանիոյ կառավարութիւնը Կ. պոլսէ հաստոյններուն դէմ սահմանուած քառասուն 10 օրէն 24 ժամու իջեցուց։ Ուստի Բէօսթէնէն եւ Կ. պոլսոյ միջեւ շոգենաւային երթեւեկը վերահաստատուեցաւ։ Նոյն կառավարութիւնը Իզմիրի ժամանումներուն դէմ սահմանուած քառասուն 6 օրուան իջեցուց։

Լրագիրները նոր տեղեկութիւններ կու տան Սագարիա գետին վրայ նաւարկութիւն հաստատելու ծրագրին վրայ։ Խնդրարկուն է Թուրք վաճառական Նէմիդիատէ Թահսին փաշա, որ կը խոստանայ գետը խորցնել եւ, ուր որ հարկ է, Թուրքեր կանգնել, որպէս զի ողողման առջեւ անոնք։ Պիտի կազմէ բաժնետէրերու ընկերակցութիւն մը, պայմանով որ անոնց մեծ մասը Օսմ. կառավարութեան հպատակներ ըլլան, եւ 40 տարւոյ պայմանագրով կ'ուզէ արտօնագրին համար 500 Օսմ. ոսկի աւանդ պիտի տայ իրեն ապահովութեան գումար եւ տարին 30ական ոսկի պիտի նուիրէ համադրային Անկեղանոցին եւ Տարիւշէֆագա որջանոցին։ Ծրագրին կը հաւանին տեղային իշխանութիւններն Իզմիրի եւ այն գաւառակներուն, որոնց մէջէն Կանցի Սագարիա գետը։

Զմեռը, որ շատ խիստ էր էրզրումի կողմերը, սկսած է, ըստ Սեբէթի, մեղմանալ եւ հողորդակցութիւնները վերահաստատուած են։

Կ'ըսուի թէ մեծ ուշադրութիւն պիտի տրուի Կովկասի թէյ անուն խարդախուած թէյին, զոր քանի մը վաճառականներ բերել կու տան Պաթմուէ։

Մ. Էվթաթթէ Էվէնիտի Բերայի Յոյն Փանայիա եկեղեցւոյն համար Ռուսիայէ բերել տուած է ջահ մը, սրբազան անօթներ եւ եկեղեցական ուրիշ սպաններ, որոնց համազուգում արժողութիւնն է իբր 100,000 ֆրանք։

Իզմիրի մաքսատան պաշտօնեաներէն ոմանք ամբաստանուած են թէ պակաս արժէք գրած են նոյն քաղաքը վերջերս տարուած բաւական քանակութեամբ ածուխի, եւ կառավարութիւնն այդ պատճառով 50,000 դահի կորուստ մը կրած է։ Կը պահանջուի որ անոնք այդ կորուստը տուեն, ապա թէ ոչ օրինական գործողութեան պիտի ձեռնարկուի իրենց դէմ։

Էտիրնէի թաղապետական կաղարանը անցեալ ուրբաթ այրեցաւ։ Բաց ի քարիւղէ կը պարուենակէր մեծ քանակութեամբ ալքոլ, ձէթ եւ ուրիշ դիւրալու ապրանքներ։ Բան մը չաղատուեցաւ, բայց չէնք մեծ գումարի մը համար ապահովագրուած էր։

Զորեքշաբթի Հանրային Պարաքի խորհուրդին մէջ Գերման պատուիրակը խորհուրդին նախագահական խնդրին յարոյց։ Վարչութեան կանոնագրին համաձայն, Անգղիական եւ Ֆրանսական պատուիրակները պիտի նախագահեն փոփոխակի, վասն զի, երբ կանոնագիրն յօրինուեցաւ, պարտաթուղթերուն մեծ մասը Անգղիացի եւ Ֆրանսացի զրամաւտէրներու ձեռքն էր։ Զորեքշաբթի որոշուեցաւ թէ փոփոխութիւն կարելի չէ ընել մինչեւ 1903 Սեպտ. 1 (Չ. Տ.), երբ պարտաթուղթերուն կցուած կտրօնները պիտի սպանին եւ կտրօններու նոր թերթեր պիտի պատրաստուին։ Այն ժամանակ ինկատ պիտի աւելուի սա խնդիրը թէ արեւօք պարտաթուղթերուն բաշխման մէջ այնքան փոփոխութիւն տեղի ունեցած է որ նախագահական խնդրին վերաբերեալ յօդուածը փոխել հարկ ըլլայ։

Վեհ. Սուլթանը որոշեց հեռագրական դժով մը Տրիպոլիս եւ Ֆէզան հաղորդակցութեան մէջ զնել Թուրքիոյ միւս կողմերուն հետ ուր հեռագրաթիւ կայ։ Հրամանագրին գործադրութիւնը Կայս. անձնական սպայակոյտին պետ Միւշիք Շաքիր փաշայի յանձնուած է։

Սոողլապահական խորհուրդը երեքշաբթի հրամայեց ջնջել Աղեքսանդրիոյ, Փորթ Սալիտի եւ Իզմիրի ժամանումներուն դէմ սահմանուած քառասուն 6 օրուան իջեցումը, եւ անոր տեղ հաստատեց բժշկական քննութիւն, որ պիտի կատարուի Օսմ. առաջին նաւահանգիստին մէջ, ուր անողլապահական պաշտօնեայ կը գտնուի։ Նաւերուն թէ ուղեւորները եւ թէ նաւագնորդ պիտի քննուին։

Վեհ. Սուլթանը երեքշաբթի իրիկուն պատան մէջ հացկերոյթ տուաւ Գերմանական զեսպանին, Գերմանական մասնաւոր պատուիրակութեան եւ Մ. Պէլէի սպաներուն։ Պալատան մէկ ուրիշ սրահին մէջ ալ Գերման նաւային 33 շրջանաւարտներու սեղան տրուեցաւ։

Կ'ըսուի թէ Մեծ Եպարքոսին վիճակն այնչափ բարւոքուած է որ կարող է ամբողջ օրը նստիլ եւ պետական գործերու նայիլ։

Կիւրհանէի հիւանդանոցին բժշկապետ Տրիտոր, որու պատահած ծանր արկածը քանի մը ամիս առաջ ծանուցուեցաւ, այնչափ աղէկցած է որ երեքշաբթի սկսաւ հիւանդներ ընդունիլ հիւանդանոցին մէջ։

Ղալաթիոյ ձէվանիդատէ եղբայրները 88,000 ոսկւոյ բացով մը անանկացան։ Իրենց քուէմարներն յանձնեցին Ռուսական հիւպատոսարանին, որ իրենց պարտատէրներուն հետ կարգադրութիւն մը ընելու համար պայմանագրով մը շնորհեց։

Վերջացաւ Պուլկարիոյ նախարարական տաղմալը, որու պատճառ եղած էր Մ. Իւլանցովի դահլիճին հրաժարականը։ Ներքին գործերու նախկին նախարար Զօր. Փեթրով վարչապետ եղաւ, առժամապէս ալ Արտաքին նախարար։ Այս նախարարութիւնը պիտի վարէ իշխանապետութեան գործերը մինչեւ որ ընտրական գործողութիւնն աւարտի։ Ետոյ, եթէ այդ գործողութեան ելքն իրեն նպաստաւոր ըլլայ, հաւանօրէն պիտի չաբունակէ իր պաշտօնավարութիւնը։

Անցեալ հինգշաբթի Բողոքականներու աղապետ Յակոբ Էֆ. Պոյաճեան Անգղիական զեսպանին ցաւակցական այցելութիւն տուաւ Վիքթորիա թագուհիին մահուան առիթով։

Հայոց Պատրիարք Հայրը հեռագրով խնդրեց Բէնթըրպրիի արքեպիսկոպոսէն իր ցաւակցութիւններն յայտնել Անգղիոյ Էտուրտ Է թագաւորին։

Երկրորդ կարգի Մէճիտիյէ պատուանշան չնորհուեցաւ արքունի կալուածներու դիւանին տնօրէն Յարութիւն Զէքի Էֆ. եւ երրորդ կարգի Օսմանիյէ Բ. Դրան իրաւագէտ խորհրդականներէն ձիւլանեան Նշան Էֆ.։

ԵՏՈՒՐՏ Ե ԹԱԳԱՒՈՐ

Ինչպէս ըսինք անցեալ շաբաթու, Անգղիոյ նոր թագաւորը իր մօրը մահուան յաջորդ օրը, չորեքշաբթի, Օգոստոսի 1-ին, Լոնտոն վերադարձաւ պաշտօնապէս ստանձնել իր բարձր պաշտօնին պարտականութիւնները: Երբ կայարանի ժամանեց, հաւաքուած ժողովուրդն յայտնապէս կը բաղձար ջերմապէս ողջունել անոր գալուստը: Սակայն ի յարգանս հանգուցեալ թագուհիին պահեց յոյժ վսեմ ու յարգալի լուծիւն մը: Թագաւորը շուտ ըմբռնեց իր հպատակներուն զգացումը եւ գոհ մնաց: Կայարանէն մինչեւ պալատ բոլոր ճամբուն վրայ մարդիկ հաւաքուած էին յարգանք մատուցանել իրենց նոր վեհապետին, եւ անագին ամբոխին մէջ հազիւ կար մէկը, որ սգոյ նշան չէր կրեր: Մասնաւոր խորհրդին անդամներուն հրաւէր զրկուած էր Սէյնթ Ճէյմս պալատը ժողովուրդ ժամը 2ին (Ը. Ե.): Այդ խորհուրդը կը բաղկանայ արքայական իշխաններէն, Բէյնթրալըրի եւ Եորքի արքեպիսկոպոսներէն, դահլիճի անդամներէն եւ ուրիշ իրր 200 անձերէ, որոնց մեծագոյն մասը անդամ են խորհրդարանի երկու ժողովներէն միոյն կամ միւսին: Բոլոր ներկաներն ստորագրեցին յայտարարութիւն մը սա մտօք թէ Աստուծոյ հաճոյ թուեցաւ առնել իրենց սիրեցեալ թագուհիին եւ թէ անոր երկնագոյն որդին էտուրտ եօթներորդ թագաւոր է Միացեալ թագաւորութեան եւ Կայսր Հնդկաստանի: Ապա թագաւորը մտաւ զանոյքի սրահը, ուր բոլոր հաւաքուածները ոտք ելան պարտաճանաչ հնազանդութեամբ, եւ Ն. Վեհապետութիւնը սա յայտարարութիւնն ըրաւ. «Արքայազուն իշխանը, տեարք իմ եւ պարոններ, ամենէն ցաւազկին առիթն է այս, որով երեք պիտի կոչուիմ խօսիլ ձեզի: Առաջին եւ տխուր պարտականութիւնս է ձեզի ծանուցանել սիրելի մօրս, թագուհիին, մահը եւ գիտեմ թէ որքան խորապէս դուք եւ բոլոր ազգը, եւ կարծեմ կրնամ ըսել բովանդակ աշխարհ, ինծի կը ցաւակցիք անդամանելի կորուստին համար զոր կրեցինք մենք: Հազիւ պէտք կայ ըսելու թէ իմ անդու ջանքս պիտի ըլլայ հետեւիլ անոր հետքերուն: Ինծի վիճակող այս ծանր բեռը ստանձնելու պահուս հաստատ որոշած եմ երկրիս օրէնքին ամենայնիւ հաւատարիմ գտնուիլ բառին կատարեալ նշանակութեամբ եւ, ցորչափ կենդանութեան շունչ ըլլայ մարմնիս մէջ, դործել իմ ժողովրդիս օգտին եւ բարեկաման համար: Որոշած եմ ճանչցուիլ էտուրտ անունով, զոր իմ նախորդներէս վեցը կրած են: Այսպէս ընելով՝ չեմ անդոսներ Ալպէրթ անունը, զոր կը ժառանգեմ յաւէտ ողբացեալ մեծ եւ իմաստուն հօրմէս, որ տիեզերական հաւանութեամբ կարծեմ արժանապէս ճանչցուած է Բարին Ալպէրթ անունով, եւ կը բաղձամ որ անոր անունը իրեն սեփական մնայ:» Ն. Վեհապետութիւնն իր խօսքը վերջացուց խորհրդարանին աջակցութեան վրայ վստահութիւնն յայտնելով: Լորտերու ժողովին նախագահը երգման բանաձեւը թագաւորին մատոյց ստորագրուելու համար: Յետոյ նախարարները ծնրադրելով իրենց հաւատարիմ հպատակութեան օրինական երդումն ըրին: Ապա թագաւորին մատուցին իրենց պաշտօններուն յատուկ կնիքները, զորոնք Ն. Վեհապետութիւնը բարեհաճեցաւ անոնց վերադարձնել: Անոնք ալ իրենց պաշտօնավարութեան վերահաստատման վրայ թագաւորին ձեռքը պագին: Խորհուրդին միւս անդամներն ալ իրենց երդումն ընելէ

ետքը Ն. Վեհապետութեան առջեւն անցան եւ անոր ձեռքը պագին: Յաջորդ օրը Սէյնթ Ճէյմս պալատան մէջ եւ միանգամայն Լորտ Բաղադրական պաշտօնատան կողմէ կատարուեցաւ թագաւորին գահակալութեան հրապարակային հրատարակումը: Փողահարները նախ գողացուցին իրենց արծաթ փողերը, ապա տեղի ունեցաւ յայտարարութեան ընթերցումը: Նոյն յայտարարութիւնը տեղի ունեցաւ ուրբաթ Լիվըրփուլի, Մանչէսթըրի, Էսթրպուրկի եւ տէրութեան միւս գլխաւոր քաղաքներուն մէջ: Հինգշաբթի օրուան սոյն յայտարարութեանէն ետքը թագաւորը Լոնտոնէ Օգոստոսի վերադարձաւ հանգուցեալ թագուհիին թաղման վերաբերեալ պատրաստութիւններուն հսկելու համար: — Անգղիական պատմութեան տեղեակ չեղողներուն չանկան կրնայ ըլլայ գիտնալ թէ էտուրտ 2, այսինքն այս անունը կրող վերջին թագաւորը, 1553ին մեռաւ: Ան էր Անգղիացի առաջին վեհապետը, որ Բողոքական ծնաւ, եւ զեռ տամբըց տարեկան էր երբ մեռաւ: Էտուրտ անունով նախագոյն թագաւորներէն էտուրտ Ա, մեռաւ 1307ին, եւ էտուրտ Գ, մեռաւ 1377ին, Անգղիացի պատերազմիկներուն ամենէն հռչակաւորներն էին: — Էտուրտ թագաւորը Բրիտանական բանակին մարաշխատ անուանեց իր քեռորդին, Գերման կայսրը: Այս պատիւը շնորհուեցաւ Կայսր ծննդեան տարեդարձին օրը: Գերման գահաժառանգ իշխանին ալ Եւրոպական պատուանշան տուաւ: Կայսրը Գերման նաւատորմի ծովակալ անուանեց էտուրտ թագաւորը: Կայսր սիրալիւր յարգանքը հանդէպ իր մեծ մօր, հանգուցեալ թագուհիին, շարժեց Անգղիացիներուն սիրտը, եւ անտարակոյս իրար պիտի մերձեցնէ երկու ազգերը: Սակայն հեռագիրները որ կ'ըսեն թէ Մեծ Բրիտանիա երբեակ Զինակցութեան միացած է՝ ճիշտ չեն հաւանօրէն:

ՎԻՔՐՈՐԻԱ ԹԱԳՈՒՀԻՆ ԹԱԳՈՒՄԸ

Այսօր տեղի կ'ունենայ թագուհիին թաղումը, եւ այս առիթով յիշատակի պաշտօն կը կատարուի Բրիտանական պետութեան ամէն կողմերը եւ օտար շատ քաղաքներու մէջ: Հանգուցեալին մարմինը հանրութեան առջեւ ի տես չորուեցաւ, այլ մինչեւ երէկ իրիկուն մնաց Օգոստոսի մատրան մէջ: Ապա զրուեցաւ արքայական Ալպէրթ զբօսանաւը եւ Փորթսմութհ տարուեցաւ: Ուրիշ չորս զբօսանաւեր, որոնց մէջ կը գտնուէին արքայական գերզատանին անդամները եւ ուրիշ սգաւորներ, Ալպէրթի հետեւեցան եւ ամէնքը մէկտեղ անցան երկու կարգի վրայ շարուած մարտանաւերու մէջտեղէն, որոնք իրարմէ հեռու հեռու կեցած էին Ուայթ Կղզւոյն Գօսնաւահանգստին եւ Փորթսմութհի միջեւ գտնուող տասը տասնմէկ մղոնի հեռաւորութեան վրայ: Հիւսիսային կարգը կը կազմէին Անգղիական 28 նաւեր, իսկ հարաւային կարգը՝ Գերմանիոյ եւ ուրիշ տէրութիւններու կողմէ սոյն առիթով զրկուած օտար նաւեր: Գերման նաւախումբին հրամանատարն է Կայսր եղբայր Հայնրիխ իշխանը: Սթամպարդ գէպըէն առաջ հրատարակուած իր մէկ թուոյն մէջ կ'ըսէ, «Հանդէսը չկրնար չըլլալ վերջին տարիներու ամենէն վսեմ հանգէսներէն մին:» Երէկ զիշեր դադարը զբօսանաւով Փորթսմութհի նաւահանգիստը մնաց, եւ այսօրուան համար կատարուած կարգադրութիւններն ահաւասիկ Դադարը եւ յուղարկաւորները Փորթսմութհէ Լոնտոն պիտի փոխադրուին կառավարով իր երկու ժամէն: Լոնտոնի մէջ կատարելի ամբողջ արարողութիւնը ծանուցուած չէ այն

թերթերուն մէջ զորոնք ընդունած են: Բայց գիտնեք թէ թագուհին, որ շատ յաւաքած էր իր բանակին, զինուորական թագուհի կ'ուզէր: Դադարը պիտի դրուի թնդանօթի կառքի մը վրայ, որ յատկապէս պատրաստուած է հանդէսին համար, եւ բաղմամբիւ զօրքեր անոր պիտի ընկերանան Վիքթորիա կայարանէն մինչեւ Փէտինկթըն կայարանը: Ներկայ գտնուող արքայազուն բոլոր իշխանները հաւանօրէն ձիով պիտի ըլլան, իսկ տիկիները կառքով: Խորհրդարանի բոլոր անդամները եւ բազմաթիւ պատուիրակութիւններ թափօրին պիտի մասնակցին, եւ հանդէսը պիտի ըլլայ, կ'ըսուի, Անգղիոյ մէջ տեսնուած մեծագոյն հանդէսներէն մին, թերեւս թագուհիին առաջին եւ վերջին յօրեկեաններու հանդէսներուն հաւասար: Փէտինկթընի կայարանէն կառավար մը պիտի տանի յուղարկաւորները Ուինտսըր, ուր թաղման պաշտօնէն ետքը դադարը պիտի փոխադրուի Ֆրոկմորի դամբարանը, ուր միայն արքայական գերզատանի անդամներ ներկայ պիտի գտնուին: Ֆրոկմոր Ուինտսըրէ քանի մը մղոն հեռու է: Սթամպարդ կ'ըսէ, «Ֆրոկմորի պարտէզին դամբարանը ամենէն յոյակապ դամբարաններէն մին է: Թագուհիին մօր, Բէյնթրալըրի, դամբարանին մօտ է եւ հիմնուած է յատկապէս թագուհիին եւ անոր կենակից իշխանին ոսկերտուոյն համար: Կը կրէ սա արձանագրութիւնը. «Իր սգակիր այրին, Վիքթորիա, թագուհին, հրամայեց որ Ալպէրթ իշխանին մարմինը այս չիրմին մէջ դրուի, Յ. Տ. 1862: Մնաս բարով, սիրեցեալ իմ: Հոս, վերջապէս, պիտի հանգչիմ ես քեզի հետ. քեզի հետ յարութիւն պիտի առնեմ Բրիտանոսով:» ... Ն. Վեհապետութիւնը յաճախակի կ'այցելէր դամբարանը, բայց իրրեւ նախկինակալի վրայ կը պահէր զայն, եւ արքայական գերզատանէն դուրս շատ քիչեր տեսած են զայն, ա'լ աւելի քիչեր անոր ներքին կողմը:» Թաղման ներկայ գտնուող ականաւոր անձնաւորութիւններուն մէջ կան Գերմանիոյ Կայսրը եւ գահաժառանգ իշխանը, Յունաստանի թագաւորը եւ գահաժառանգ իշխանը, Պելճիոյ թագաւորը, Փորթուկալի թագաւորը, Ռուսիոյ Զարեւիչը, Աւստրիոյ գահաժառանգ իշխանը եւ Իտալիոյ թագաւորին հօրեղբորորդին Աօսթրալի դուքսը:

Հարաւային Ասիոյ կէտ լուրեր կարեւոր փոփոխութիւն մը չեն ծանուցաներ կացութեան մասին: Բընէնկըմ, Սմիթ Տորթըն եւ Նոքս զօրավարները բախումն ունեցան թշնամիին հետ եւ վանեցին զայն իր գերքերէն, բայց կ'երեւի թէ առանց անոր ծանր կորուստ պատճառելու: Կը կարծուի թէ Լորտ Քիչընը արագաշարժ զօրազուններ կը պատրաստէ, որոնք պիտի կրնան ամուր հարուածներ տալ: — Անցեալ շաբաթ օր Ջարը Սթեֆըրսպուրկ վերադարձաւ, եւ իր ժամանման օրը հանրային մեծ ուրախութիւն եղաւ: — Կ'ըսուի թէ տէրութիւնները կ'աշխատին որոշել տուգանքին գումարը, որ պիտի պահանջուի Չինէ: Գերմանական քանի մը թերթեր քննեցին թէ որոշում տրուած է, եւ թէ գումարը 10,000 միլիոն մարք (գրեթէ 220,000,000 ռուբլ) պիտի ըլլայ: Սակայն կանխաձայն այս լուրը: Անորոշ է նաեւ միւս խնդիրը թէ գումարը փոխառութեամբ պիտի հանուի թէ տարեկան մասնավճարներով պիտի հատուցուի: Շանկհայի Չինացի պաշտօնատարներ կ'ըսեն թէ Կայս. կառավարութիւնն հաւանած է Չուանկ իշխանին եւ Եի-Հսիէնի գըլխատման:

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

Գոնողիտէ	Բուժելի Երկաթուղի	Գոնողիտէ	Բուժելի Երկաթուղի
Մէքիտի	108 8	Նարոյէն	87 34
Մէթալի	97	Գրեմի	54 8
Մանր արծաթ	102 30	Սնդու. ոսկի	110 8
Ռուսիոյ բոլ	90 20	Մանէթ թղթ	8 56

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ա. ԵԱԿՈԲ ԳՅՈՅՆՅԱՆ

Ֆինանսըլար Եօգուշը, Ամերիկացի խան